

LEDEN - ÚNOR 2016

ROMANOVODI

NEJEN ROMSKÝ MAGAZÍN | CENA 20KČ

**ROMSKÁ KRÁSA
NA MOLE**
STR. 10

**KLINIKA.
SQUATTING?**
STR. 16

**TRADICE A PŘEDSUDKY,
CO VYHÁNĚJÍ SYNY Z DOMU**
STR. 14

POTŘEBUJETE STIPENDIUM?

STIPENDIA PRO ROMSKÉ ŽÁKY A STUDENTY VE ŠKOLNÍM ROCE 2016/17

Stipendium pro romské studenty a studentky středních škol a vyšších odborných škol (stipendium organizace ROMEA):

- Stipendium ve výši 14 000 (SŠ) a 21 000 (VOŠ) ročně
- Podpora při studiu – doučování nebo doplňující kurzy

Uzávěrka: červen 2016 (sledujte www.romkastipendia.cz)

Kontakt: Jitka Votavová, tel. +420 257 329 667, jitka.votavova@romea.cz,

Stipendium pro romské studenty a studentky vysokých škol (stipendium **Romského vzdělávacího fondu**, spravuje **Romea, o. p. s.**):

- Stipendium ve výši od 21 000 Kč do 54 000 Kč ročně
- Možné pro dálkové i denní studium, státní i soukromé školy
- Podpora při studiu – doučování nebo doplňující kurzy

Uzávěrka: jaro 2016 (bude upřesněno, sledujte www.romea.cz)

Kontakt: Yveta Kenety, tel. 777 051 442, yveta.kenety@romaeducationfund.org,
www.romaeducationfund.org

THE VELUX FOUNDATIONS
VILLUM FONDEN & VELUX FONDEN

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

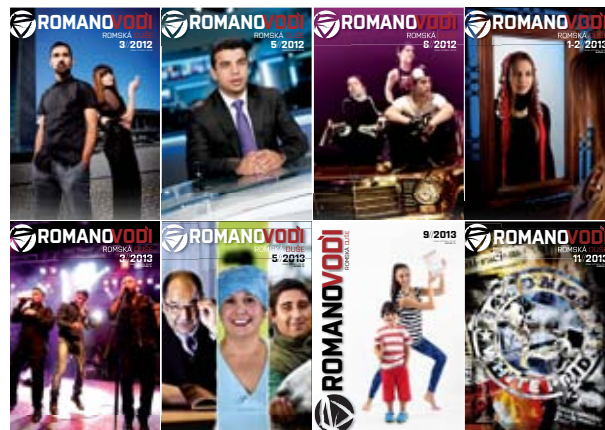
ZAJÍMÁ VÁS MENŠINOVÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy žhavých společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které není radno vynechat i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
romano.vodi@romea.cz - za 200Kč

[facebook.com/romanovodi](https://www.facebook.com/romanovodi), [facebook.com/sdruzeniromea](https://www.facebook.com/sdruzeniromea)

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň tímto vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

Ještě před tím, než se zeď Maltéžské zahrady na Malé Straně v Praze stala slavnou Lennonovou zdí, objevovaly se prý na ní vzkazy pro Jana Wericha, který bydlel kousek od ní, na Kampě. „Lennonova“ se jí začalo říkat o dvacet let později, po smrti „Brouka“ Johna Lennona v prosinci 1980, když na ni fanoušci připsali křídou jeho jméno a nakreslili kříž. Jak šel čas, střídaly se na zdi nápisy, hesla i malůvky, politické, milostné i bez většího smyslu – než byly přemalovány a objevily se další.

V polovině letošního února s ní svůj příběh spojili i Mirek s Josefem. Dva milí a správní kluci, kteří za sebou navzdory svému mládí mají už pěkný kousek cesty – od prvních schůzek na ústecké náplavce, stranou od ušklibajících se pohledů („protože na dva teplouše a ještě k tomu cigány není Ústí ještě připravený“), přes útěk od rodiny a psychické vyčerpání až k rozhovoru a fotografování na titulní stranu pro náš časopis před pražským symbolem míru a lásky – zdí Johna Lennona.

A podobně, jako když na podzim před dvěma lety přetřela jedna z pražských streetartových skupin celou Lennonovu zeď na bílo s poselstvím, ať na ní dál nechává vzkazy současná generace, jsou Mirek s Pepou jedni z prvních, kdo nechají svůj „vzkaz“ v nové historii vydávání měsíčníku Romano vodi. V prvním čísle, které vychází po dvouleté přestávce, se k nim připojily i další příběhy o lidech, kteří mají nějaký ten svůj „cech“ – sociální vyloučení (adresa: ubytovna), autonomní komunita (squatteři) nebo romská krása (značka: na přehlídkovém mole nám Romové nevadí).

Romano vodi má novou grafiku, složení rubrik i elán a přináší také více romštiny. Přejí mu hodně štěstí při vykročení směrem, které startovací ledno-únorové dvojčíslo avizuje – k tématům, která se sama sebe nezaleknou a přiblíží lidi lidem.

Přejí vám zajímavé čtení, milí čtenáři!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

3 Obsah / Editorial

4 - 5 Bod, kde se světlo láme v tmě
Komentář

Saša Uhlová

6 - 9 Mirek Holan a Josef Ladič:
Být gay už není tabu

Rozhovor

Jana Baudyšová

10 - 13 Když jdou po mole Romové

Téma

Tomáš Bystrý

14 - 15 Tradice a předsudky,
co vyhánějí syny z domu

Téma

Renata Berkyová

16 - 17 Fenomén jménem squatting

Téma

Dalibor Žižka

18 - 23 Nejasný luxus špatné adresy

Reportáž

Jindra Kodíček

24 Taková normální diktatura

Kultura

Adéla Gálová

25 Být ta „jiná“ adoptovaná

Kultura

Lenka Jandáková

26 Pouť ke kořenům literárního
stereotypu „Cikánů“

Kultura

Kateřina Andršová

27 Vodi – duše

Jazykové okénko

Viktor Elšík

Foto na obálce: Jindra Kodíček / Vychází: 1. 3. 2016

Číslo: 1-2/2016

Ročník: XIII

Cena: 20 Kč

Vydavatel:

ROME A, o. p. s.

Žitná 49

110 00, Praha 1

IČO: 266 13 573

Adresa redakce:

ROME A, o. p. s.

Žitná 49, 110 00, Praha 1

Tel. 257 329 667,

257 322 987

E-mail: romano vodi@romea.cz

www.romea.cz/sdruzeni-ro-

mea.cz, www.romea.cz

Šéfredaktorka:

Jana Baudyšová

Šéfredaktorka:

Adéla Gálová

Internetové vydání:

Zdeněk Ryšavý

Jazykové korektury:

Lenka Jandáková

Překlady do romského

jazyka:

Eva Danišová

Grafika:

Bantu design

Inzerce:

Zdeněk Ryšavý

Předplatné:

romano vodi@romea.cz

Osvět a tisk:

Studio WINTER, s. r. o.

Distribuce:

Dub s. r. o.

Periodicita magazínu:

měsíčník

Registrační číslo MK ČR:

E 14163

BOD, KDE SE SVĚTLO LÁME V TMU

- Saša Uhlavá -

Už ani nevím, kolikátým rokem doma probíráme, že možná bude potřeba jednou opustit tuto zemi. Možná. Pokud se tady nálady změní do té míry, že už tu nebude bezpečně. Slovo fašizace skloňujeme ve všech možných pádech a přemýšlíme, kde by jinde na světě bylo dobré místo k životu.

Dlouho jsem považovala naše diskuze spíš za takový folklór. To se ale začalo před pár lety postupně měnit. Nejednou jsem si uvědomila, že se to opravdu může stát. Mám jednu oblíbenou postavu českých dějin, novinářku Milenu Jesenskou, která v květnu 1944 zemřela v koncentračním táboře Ravensbrück. Vždycky jsem si kladla otázku, proč neodjela včas. Poslala pryč svou rodinu a sama pomáhala v odboji. Prý snad odjet chtěla, ale pořád měla pocit, že ještě nenastala ta správná chvíle. Není jediná, kdo špatně skončil kvůli tomu, že se odkládal odjezd. Většinu času, zvláště když vysvitne slunce, si říkám, že sklouzávám do paranoidních bludů. Nic tak strašného

se přeci neděje, žijeme si tu relativně v pohodě. Proč se pořád děsit?

Už od šluknovských nepokojů v roce 2011 ale vím, že pohyb společnosti může nastat rychle. Viděla jsem normální lidi, mnozí byli jistě hodnými rodiči, partnery, kolegy v práci, jak na přechodnou dobu zešíleli. Zlomový pro mě byl rozhovor se ženou, která se spolu s davem snažila dostat na „romskou“ ubytovnu a zřejmě jí nebyla cizí myšlenka, že by těm lidem vevnitř ublížila ona nebo někdo jiný. Když trochu vychladla, ukázalo se, že nejenže je to příjemná dáma, ale že dokonce chápe absurditu rasistických předsudků. Po dlouhém rozhovoru jsme dospěly k tomu, že problém je korupce, špatná správa věcí veřejných, ubytovny, ale nikoli všichni Romové. Ukázalo se, že paní nemá jen jednu dobrou kamarádku Romku, ale že s Romy starousedlíky obecně dobře vychází a váží si jich. Nemusela jsem ji k přiznání manipulovat, stačilo ji poslouchat. Co se ale přesně stalo s tou ženou, když se

O PUKTOS, KAJ O VUVUD PHADŽOL ANDRE RAT

- E Saša Uhlavá -

Imar naleperav keci berša das khere duma, pal oda, hoj jekhvar kampela te džal het, andre aver them. Ko džanel. Te adaj visařola e politika avka, hoj adaj imar našti dživaha. O lav „fašizace“ phenas pale the pale u duminas, kaj, pre savo than, bi šaj dživahas bijal e dar.

Baro časos duminavas pal amare diskuziji sar pal ajso folkloris. Anglal paru berša oda imar has aver. Avľa mange pre godi, hoj oda šaj hin čačipen. Hin man jekh lekhađi, andre čechiko historija, sava kamav, hin oda e Milena Jesenska, savi andro majos andro berš 1944 muľa andro koncentračno taboris Ravensbrück. Phučavas, soske na geřľa het, te oda mek džalas. Bičhađa la famelija andre aver them, u joj korkori ačhiľa the kerelas bući andro odbojis (andro mariben le fašismoha). Kamelas te džal tiš het, no užarelas, či našti mek vareso kerela. Nane korkori, ko nadopeřľa mištes, vaš oda, hoj kamelas mek vareso te kerel. Buterval mange phenav, nekhbuter te džal avri o kham, hoj perav andre paranoja. Mek adaj nane ajsi bibacht, dživas amenge mištes. Soske ča furt te daral.

Akorestar sar has pro šluknovsko andro berš 2011

o demavipena pro Roma, džanav, hoj savoro šaj sig visařol. Dikřom manušen, save has lače daja, dada, partnera, kolega andre bući, sar lenge demađa o diliņipen pre godi. Angluņi predal mande has e duma la džuvřijaha, savi kamelas le manušenca te džal pre „romaņi“ ubitovňa u ko džanel, či duminelas, hoj le manušen odoj marela joj, abo o manuša, savenca pes odoj kamelas te dochudel. Te laha palis davas duma, dikřavas šukar raňa, savi džanelas, hoj rasistiska purane dikřibena nane lače. Dahas jekhetane but duma, u soduj džeňa džanahas, hoj e bibacht hin andre korupcija, nalače zakoni, o ubitovři, u na sako jeh Rom hino došalo. Sikhađa pes, hoj la raňa nane ča jekh romaņi kamaradka, aľe le Romen, save andro foros bešen imar čirla del pařiv. Nakampelas mange latar o lava te phučerel, phendža savoro korkori. So pes ačhiľa ola džuvřijaha, akor, sar kamelas prekal o policejno korkodonos te džal avre manušenca pre ubitovňa?

Sar pregeřľa varesavo časos, chudle andro jekh šluknovsko foros te phenel ajsi konspiračno teorija, hoj o demonstraciji the o konflikta has kerde ča vaš oda, bo ňiko nakamelas o diskuziji pal asocialne reformi, save kamelas akor te kerel o rajaripen. Ačaluřav. Tiš mange naavelas pre dzeka, te kamřomas varekaske te phenel, soske kamavas varekas te marel.

O idejis (časos) hin dureder, u amen tiš. O Roma, akana nane

snažila chvíli předtím proniknout skrze kordon policistů, aby se spolu s davem dostala na ubytovnu?

Po nějaké době v jednom ze šluknovských měst vymysleli konspirační teorii, že demonstrace byly zinscenované a konflikty vyprovokované, aby se zabránilo diskuzi o asociálních reformách tehdejší vlády. Chápu. Tak bych nerada hledala vysvětlení, proč jsem stála ve zfanatizovaném davu a chtěla někomu ublížit.

Doba pokročila a jsme o pár let dál. Romové jako by na chvíli přestali být hlavním tématem, nahradili je z větší části uprchlíci. Je to hodně podobné. Ty samé „zaručené zprávy“ se lavinovitě šíří internetem. V něčem je to ale horší. Řada lidí nezná jediného uprchlíka, řada lidí nezná ani jednoho muslima. Prostor pro fantazie není spoutaný žádnou reálnou zkušeností. Ti druzí tak vůbec nevystupují v roli skutečných lidských bytostí. Představují jen fantazijní postavy a je možné do nich projektovat všechny strachy světa.

Bylo by příliš jednoduché svádět vlnu strachu a nenávisti na sociální sítě, přeposílané emaily a videa na Youtube. Příčiny současného stavu vidím tři. První je dlouhodobá nespokojenost mnoha lidí s polistopadovým vývojem. Zklamané naděje, existenční úzkost i rezignace na důvěru v politiku. To všechno se dlouho kupilo a bylo možné pozorovat, jak se to prohlubuje a rozmáhá. Stačilo mluvit s jinými lidmi, než jsou ti „úspěšní“. Druhou příčinou je selhání politiků. Nejen extremisté, ale i politici

napříč spektrem, až na pár výjimek, zneužívají situace a podporou xenofobních nálad se snaží získat voličskou přízeň.

A nakonec nesou odpovědnost média jako celek. Nedokázala se v první řadě dostatečně věnovat problémům, které tíží většinu lidí v České republice. Neuměla nastavit politikům zrcadlo a jasně odsoudit xenofobní postoje a nakonec se sama podílejí na šíření lží, manipulací a hoaxů. Naprosto bezostyšně v novinách a televizi zveřejňují lži. A není proti tomu obrany.

Paralel s dobovým tiskem a společenskou atmosférou před druhou světovou válkou nebo třeba s hilsneriádou lze jistě vést mnoho. Nezažila jsem tu dobu, znám ji jen z literatury, filmů, vyprávění a dobových dokumentů. Z toho, co vím, soudím, že jeden moment se opakuje. Všechny možné problémy, které každá společnost ve větší či menší míře má, najednou zastíní hrozba v podobě nějakého nepřítele. Ať už vnějšího – cizí stát, jiné náboženství – nebo vnitřního – menšina většinou etnická nebo náboženská. Pro mnohé je zřejmě úlevné přestat myslet na všechny starosti, drobné i ty větší, a společně s ostatními sdílet velkou vášeň. Byť je tou vášní strach a nenávist. Ale je to strašně nebezpečné. Nedokážu s jistotou tvrdit, že jsme v nějakém bodu obratu, ze kterého už není návratu. Doufám, pevně věřím, že ještě ne.

Autorka je novinářka.

pro peršo than, akana hin pro peršo than o imigranta. Hin oda tiš avka, sar le Romenca. Tiš dikhas ajse „čače hiri“ pro internetos. Andre vareso oda hin mek goreder. But manuša naprindären mek ča jekh muslimos. Šaj lenge avel pre godí ča e fanzazija u nane len sostar pes te chudel. Ola manuša predal lende hin abstraktna. Šaj andre lende dikhen savoro, sostar pre luma daran.

Našti phenas, hoj vaš e dar the oda, hoj o manuša adaj avre manušen nakamen hin došalo o internetos, o e- maili, o videa pro youtube. Me dikhav trin aspekta. Peršo hin oda, hoj o manuša užarenas vareso aver pal o novembris andro berš 1989. Čuče idej, ekzistenčno dar the e rezignacija pre politika. Oda savoro but berša has le manušenge pro jilo u has te dikhel, sar oda andro manuša barol. Te denas duma le manušenca, save nane „barvale“. Dujto hin nalači politika. Na ča o ekstremista, afe o politika khatar savore politické seri, nane but manuša andre politika, so oda nakeren, kamen te chudel o hangi u maren avri o politicko kapitalos the pre e ksenofobija.

Pro agor hine o medija, savore. Nadikhenas mindar o pharipena, save has le manušen andre Čechiko republika. Nadžanenas le politikenge te sikhavel andro gendalos sar nalači hiři e ksenofobija, u korkore naphenanas o čačipen, mukhenas o načačipena, e manipulacija the o hoaksa. Naladžan pen te

mukhel anro novinarska lekhavibena o načačipena. Nadel pes oleha nič te kerel.

Ajse paraeli šaj rakhas anro novinki the e atmosfera savi has predal o dujto baro mariben, abo sar has e hilsneriada. Nadživavas akor, prindžarav oda ča la literaturatar, pal o filmi, šundom palal te vakerel the dikhlom pal oda o dokumenti. Olestar so džanav, duminav, hoj jekh momentos avel pale the pale. Savore manušen te dživen jekhetanes vareso kikidel, oda avka hin, palis roden, ko abo so hin vaš oda došalo. Lengero dživipen učarel nisostar nič bari dar, hoj lenge vareko, vareso, savoro lela. Či vareso so narindären - aver them, aver Devleskero pačaviben - abo vareso maškar lende - etnicko cikņipen, aver devlíkano cikņipen. O manuša nakamen te duminel pal e bibacht, či bari, abo cikņi, u chuden te líkerel paš peste. Jilestar chuden te džal mujal oda, sostar daran. Oda hin bari bibacht predal savore manuša. Našti čačes phenav, hoj imar sam andro ajso punktos, khatar imar nane drom pale. Pačav, jilestar kamav, te oda mek nane.

E autorka hin lekhadi andro novinki.

MIREK HOLAN A JOSEF LADIČ: BÝT GAY UŽ NENÍ TABU

- Jana Baudyšová -

Mrzne a chumelí a lezavě profukuje i ve vestibulu metra, kde se v podvečer scházíme. Kluci mi vysvětlují, jakou vybrali kavárnu, a já jsem vděčná už jen za to, že se před tímhle nečasem někam schováme. „Hlavně někam do tepla,“ plácnu a za chvíli mi to dojde. Mirek s Josefem se ale usmějí a berou to s nadhledem. Sedíme ve stejném podniku, ve kterém se před časem poprvé sešli s režisérem Martinem Pátkem, který o jejich příběhu natočil dokumentární film. Vlastně je těch příběhů víc – o vnitřní síle nalézt a neztratit sám sebe, o romství, homosexualitě, o setkání i o lásce.

V dokumentu Černá ovce černých ovcí jste kameru pustili do svého soukromí a hovoříte před ní o velice intimních věcech. Váhali jste, jestli do toho vůbec jít?

Josef: Samozřejmě, že jsme se o tom hodně bavili. Rozhodující ale bylo, když jsme režiséra Martina Pátka poznali osobně. Od začátku jsme si s ním sedli, má na spoustu věcí stejné názory jako my. Hned mi byl sympatický a hlavně jsem poznal, že ho to opravdu zajímá, že je pro natáčení zapálený a nedělá to třeba jen pro vlastní obohacení.

Dostaly se k vám po odvysílání nějaké ohlasy?

Mirek: No jasně. Byl jich plný internet. S prominutím, někteří lidé jsou opravdu blbí... Komentáře jako „cigán a gay, to nechceš“ nebo narážky na to, že jsem se ještě nevyrovnal. Nejvíc mě na tom ale asi štvalo to, že oni se na ten dokument ani nepodívali, a hned začali psát komentáře.

Josef: Nebo že akorát chceme, aby nás lidi litovali a o zneužívání peněz ze systému a podobně. Přitom když si to člověk přečte pozorně a trochu nad tím zauvažuje, tak mu dojde, že ten člověk vlastně lituje sám sebe a dělá přesně to, co nám vyčítá.

Mirek: Mně osobně přijde úplně normální být gay, ať už jsi bílej, Vietnamec, nebo Rom. Ať je každý takový, jaký chce.

Rom, gay a navrch ještě kluk z děcáku. Jak na svůj „domov“, Mirku, vzpomínáte?

Žil jsem tam 15 let a mám na to opravdu strašné vzpomínky. Bohužel spousta dětí, který z děcáku vyjdou, končí na ulici.

Zapletou se do trestné činnosti a podobně. Sám jsem několika takovým pomáhal. Neumí „tam venku“ žít. Nejvíc mi vadí takové to „přispějte na dětské domovy a děti pojedou do Krkonoš nebo k moři“. Ale ty kluci a holky nepotřebují zájezdy! Potřebují peníze na projekty, kde se budou učit pro život do budoucna, třeba jak zaplatit složenku. Věcí a zájezdů mají dost. Ale pak vyjdou ven a nevědí nic. I Pepovi jsem za to nadával. Chtěl hrozně přispívat a mě to vytočilo. Řekl jsem mu, že dokud bude se mnou, tak nic přispívat nebude. Přesto, že jsem tam byl.

Jaké bylo vaše dětství, Josefe?

Hodně šťastné. Vyrůstal jsem v úplné rodině a žili jsme takovým tím spořádaným životem, prostě normálně. Rodiče chodili do práce, já s bratrem a sestrou do školy a nikdy jsme se neučili špatně. I širší rodina fungovala dobře – bylo to prostě fajn. Až do puberty, to začaly problémy. Největší zvrat přišel ve chvíli, kdy jsem přiznal, že jsem gay. V tu chvíli jsem si říkal, že to je hrozné a že to je katastrofa – a také to tak bylo. Byl to pro všechny šok. Rodina to nakonec ale zvládla docela rychle přijmout – na to, že jsou to Romové. Pro Romy je homosexualita velké tabu, jsou k ní hodně uzavření, nepatří do tradiční rodiny.

Jak to tedy celé proběhlo?

Nejdřív to vypadalo dobře. Mámě předtím gayové nevadili – takoví ti známí, třeba kadeřník Saša Slepčík. Ty snášela v pohodě, byla s nimi sranda. Ale když jsem to o sobě řekl já, najednou to brala jinak. Ze začátku řekla, že to nevadí. Za hodinu se jí to ale rozleželo v hlavě a rozplakala se. Svalovala vinu na Míru, že za to může on. Pak to začalo být tak ostré, že mě to úplně vydeptalo. Byl jsem psychicky na dně, protože rodina, která vás má celý život chránit, vás najednou potopí. Už nejste jejich dítě, nejste jejich syn. Pak jsem se zhroutil. Měl jsem panické ataky. Nejhorší byl strach o vlastní život, pocit, že umřu.

Zastal se vás někdo?

Dostal mě z toho Míra. Já jsem se za ním do Prahy nepřestěhoval, já jsem k němu vlastně utekl. Koncem předloňského listopadu mi ve tři ráno zazvonil budík a já jsem věděl, že odcházím z domova a už to bude jenom na mně, jak ten život povedu. Míra mě čekal v Ústí na nádraží a spolu jsme odjeli do Prahy. Jediný člověk z rodiny, který mě pochopil, byla moje teta. Žije v Dráždanech, kde dělá advokátku. Nepátral jsem po tom, ale myslím, že musela našim asi něco říct, protože pak najednou otočili. Snažili se mi to vykompenzovat, něco mi strčili do kapsy, koupili mi oblečení, ale ty rány na duši nic nezacelí. Teď už je to delší dobu v pohodě, nezlobím se na ně a jsem rád, že to tak dopadlo.

Foto: Jindra Kodíček

Jak na to vzpomínáte, Mirku, vy?

Už tenkrát jsem říkal, že to chce čas. Nic jiného. Že mi nadávali, že mi „zlámou hnáty“, že se „kurvim“, na to jsem si už asi zvykl a vlastně jsem s tím počítal. Takhle je to skoro u každého. Když někdo přizná, že je gay, tak to lidi z jeho okolí nejdříve potřebují vstřebat. A pak je to zase v pohodě. Nakonec jsme u Pepovy rodiny strávili minulé Vánoce a musím říct, že to byly hezké svátky. Ještě před čtvrt rokem bych si ani neuměl představit, že tam přijedeme. Že mě vezmou za vlastního. Že mi jeho máma bude říkat miláčku.

Já to беру jinak. Nejsem hrdý na to, že jsem Rom nebo Čech nebo Evropan. To pro mě není důležité. Lepší otázka je, jestli jsem hrdý na to, jaký jsem člověk.

Mladá generace už asi homosexualitu vnímá jinak, ale stejně je to pro mnoho lidí stále něco, co neberou, co odsuzují. Jak se to podle vás dá změnit?

Josef: Podle mě jsou dvě možnosti. Ta první je podívat se na film Modlitby za Bobyho od Russella Mulcahyho. To je opravdu výborný snímek. Nejsem žádný cíťa, ale ukápla mi nejedna slza. Takhle nějak to probíhalo u mě doma. A druhá možnost, pokud by první nevyšla – ať mi ti lidé napíší. Já se s nimi sejdu a poznají, že nejsem jiný než oni. Nic jiného než osobní kontakt nebude fungovat. **Mirek:** Důležité je o tom mluvit, nedělat z toho tabu. Což se právě bohužel děje. Jako určitou cestu vidím diskuse – třeba od druhého stupně na základní škole. Protože u mladých lidí se ten pohled mění. Starší generace to třeba jakžtakž akceptuje, ale bude na to mít pořád stejný názor.

Vlastně je to podobné, jako když lidé odsuzují Romy. Měli jste kvůli tomu, že jste Romové, někdy potíže?

Mirek: Naposledy před několika měsíci, když jsem nastupoval do práce. Personální mě kvůli tomu, že jsem Rom, nechtěla přijmout. Dozvěděl jsem se to docela nedávno a zaskočilo mě to. Vždyť na takové pozici mají být profesionálové... Pak ale změnila názor. Dokonce se za mě přimluvila moje šéfová. Řekla jí, že tam pracují i jiné národy, třeba Rusové, a že by potom musela vyházet polovinu lidí. V Praze se jinak s diskriminací moc nesetkávám, často mě tu považují za cizince. Několikrát se mi stalo, že na mě někdo začal mluvit anglicky. Něco jiného to je na severu, tam je situace horší.

Josef: Já jsem se s tím setkával od malička. Na základce jsem zažil šikanu, na střední to už bylo lepší. Měl jsem své vlastní názory a se spolužáky jsme si to všechno vyříkali. Nezapomenu ale na jednu hodinu matematiky, při které mi paní učitelka řekla, že jsem jako opička. Nejdřív jsem nevěděl, co s tím, ale pak jsem za ní šel a řekl jí, že se mě to dotklo a že si nepřeju, aby se mnou takhle mluvila. Paradoxně mi pak začala dávat lepší známky – což mi zase nadělalo problémy ve třídě. Bála, že to půjdu někomu říct. To jsem ale neměl v úmyslu. Mě se prostě dotklo, že o mně takhle před ostatními mluvila. Několikrát mě taky v Ústí nepustili na diskotéku – protože tam předtím prý byli „takoví, jako já a dělali tam bordel“.

Co ale s tím? Zdá se mi, že se to nikam moc neposouvá. Kudy podle vás vede cesta k lepšímu soužití?

Mirek: To je věc na několik generací...

Josef: Já jsem si myslel, že tu cestu znám. Že když tu bude hodně zahraničních firem, tak bude spousta práce a sníží se nezaměstnanost. A ono to tak už dávno je, Česká republika má druhou nejvyšší nezaměstnanost v Evropské unii – dotahujeme i Německo. Ale nezměnilo se nic – pro spoustu lidí jsme pořád nemakačenkové.

Mirek: Já si zase myslím, že hlavní důvod u nás Romů je, že si neumíme zvolit takovou elitu, která by se za nás tvrdě postavila. Někoho, kdo by nás zastupoval. Je to vidět i v televizi, třeba pořad Máte slovo s Jílkovou – vystupuje tam nějaký bezzubý cigán, co sotva umí mluvit, snaží se říkat něco k exekucím a plácá kraviny. A takoví lidé jsou i v jiných debatách a to mě pěkně štve. Neříkám, že bych to uměl lépe, ale člověk by se měl umět v televizi vyjádřit.

Nezdá se vám, že Máte slovo je tragická záležitost a vůbec nemá co dělat ve vysílání veřejnoprávní televize? A že si někdy takové typy zvou do pořadů úmyslně, protože je to pro diváka „zajímavější“?

Josef: Taky si myslím, že to mnohdy dělají naschvál. Pro lidi je příjemnější vidět hlupáky – utvrdí je to v jejich názoru. Divákům vyhovuje, že z nás dělají blbce. A je to škoda, když už ten prostor v médiích je, že se nevyužije dobře.

Mirek: Mně přijde, že neumíme držet spolu. Když náckové hodili zápalné láhve ve Vítkově na malou Natálku, nikdo se tomu razantně nepostavil. V první řadě se měli ozvat samotní Romové, nejen vládní činitelé nebo romské organizace. Uspořádat demonstraci proti rasismu, ukázat, že ta síla mezi námi je.

No jasně, že je. Akorát to působí, jako kdyby byla taková roztříštěná...

Josef: Jde o to, že jsme prostě menšina a není tolik lidí, kteří by něco takového mohli dokázat. A ani to není vždycky jejich chyba, vždy to začíná už na základních školách. Už tam se selektuje. Vzpomínám si, jak se o mně bavili učitelé na základce. Kam bych měl jít, co bych měl studovat – a byly to samé manuální práce, nikdo se nesnažil zeptat na můj názor. Bylo jim to jedno. Je to jenom další cigán, dáme ho sem nebo tam... Nakonec jsem se na jejich názor vykašlal a šel jsem studovat, co jsem sám chtěl – bankovníctví a logistiku. A také na té střední škole v Ústí bylo asi šest set studentů a já jsem tam byl jediný Rom. Zato kousek vedle, na učňáku v Krásném Březně, bylo 75 % romských žáků. Ale oni nejsou blbí, jen se jim často nedá jiná šance, anebo si ji sami nevytvoří, a to je chyba.

Mirek: Já jsem dělal přijímačky na veřejnou správní činnost a uteklo mi to asi o dva body. Tak jsem podal odvolání a vzali mě, ale na jiný obor – na pečovatele. To jsem ale dělat nechtěl, tak jsem si ještě dal přihlášku na poštovního manipulanta. Vychovatelé v děcáku se divili a ptali se, proč budu dělat druhé kolo přijímaček, když už jsem se někam dostal. Nikdo se mě nezeptal, jestli mě to bude bavit, nebo ne, jestli tam chci. Na základce nás bylo asi šest sedm romských dětí, ostatní chodili do zvláštní. To je fakt velký

rozdíl. Někdy je prostě potřeba chytit šanci za pačesy a jít do toho sám, vykašlat se na všechny.

Pokud to jde?

Josef: No jasně. Mě vlastně na jednu stranu ani nevadí takové to, že „cigán zneužívá dávky“. Protože co to je „zneužívá“? Byl jsem na praxi na poště, a když se blížilo vyplácení sociálních dávek, tak jsem viděl, jaké ty částky jsou. Jaké jsou to směšné obnosy. A jak je opravdu těžké s nimi někdy vyjít. A že ne vždycky ti lidé za svou situaci můžou. A pokud jde o práci, často jsou mzdy tak nízké, že se to lidem prostě nevyplatí. Divíte se jim?

Mirek: Kdysi jsem bydlel nějaký čas v Litvínově a pracoval jsem v pekárně. Šel jsem tam tenkrát proto, abych se nenudil, za nějakých osm tisíc. A lidi tam jsou fakt na cigány naštvaný, protože berou osm tisíc za práci – a Romové mají také osm, ale na dávkách. Ten systém to takhle umožňuje. Takže já se nedivím ani jedné z těch stran.

Mirek se před časem v jedné starší reportáži České televize ptal Vojty Lavičky, jestli je hrdý na to, že je Rom. Co byste odpověděli vy?

Mirek: Já sám nevím, jestli jsem na to hrdý. Myslím si, že hrdý bych byl teprve tehdy, kdybych něco dokázal. Moc se mi třeba líbila reportáž o hokejistovi Dominiku Lakatošovi. Ten něco dokázal, je v národním týmu. To bych na jeho místě na sebe byl hrdý, že jsem Rom. Ale těžko říct, že já jsem něco dokázal a že jsem díky tomu hrdý Rom. Neumím na to odpovědět.

Josef: Já to беру jinak. Nejsem hrdý na to, že jsem Rom nebo Čech nebo Evropan. To pro mě není důležité. Lepší otázka je, jestli jsem hrdý na to, jaký jsem člověk. To jsem. Protože mám pocit, že se nevymykám, i když je to takové opeřené – tím, že jsem Rom a že jsem gay. Což nevnímám jako něco záporného. Mně by bylo jedno, když by mi lidi nadávali, že jsem „černá huba“, „cigoš“, „teplouš“... To jsou jejich schízky. Kdo má potřebu se nad někoho povyšovat, má nějaký problém sám se sebou.

A takových je bohužel okolo nás hodně.

Josef: Ve škole jsem měla třeba problém se spolužákem – náckem. A takhle, jak si tu teď povídáme, jsem si často povídal s ním. Jeho postoj a názory na Romy byly fakt špatné, ale já jsem ho dokázal časem otočit. Ukázal jsem mu, že spousta věcí není tak, jak si myslí. Že pro ně nemá žádný důkaz. Že máme jinou barvu kůže, moji rodiče mají jinou barvu kůže než ti jeho, ale jinak jsme prostě stejní.

Mirek: Já měl na střední kamaráda a to byl taky nácek. Seděl jsem s ním čtyři roky v lavici a nedali jsme na sebe dopustit. Slavil jsem s ním jednou i Silvestra a do hospody

za ním přišli další neonacisti. Já měl samozřejmě strach. Ptali se mě třeba, „proč si myslíš, že vás Cigány bijem?“, a já jim neuměl odpovědět.

Souvisí to s tím, co vám o Romech říkali vychovatelé v dětském domově?

Mirek: No jasně. Tenkrát jsem to všechno viděl úplně jinak. Byl jsem slušný, vychovaný kluk a vnímal jsem ty nálady, jak se lidé na Romy dívají. Ono je to soužití někdy vážně složité, viděl jsem, jak Romové v těch severních Čechách žijí, ale neznal jsem spoustu souvislostí okolo. Proč třeba v těch hrozných podmínkách jsou a proč někteří z nich dělají bordel. A vychovatelé nám vtloukali do hlavy, že jsou na sociálních dávkách, vybydlují baráky... tak jsem si to taky tak tehdy myslel.

Josef: Mně prostě přijde důležité, aby se lidi vzájemně poznali. Mnoho z těch, co Romy jen kritizují, žádného ani osobně nezná. Přitom kdyby se k nim podívali domů, třeba jak to tak bývá, že si děti chodí hrát s kamarády do pokojíčku, tak by viděli, kdo jsme, jak žijeme. Jsme horkokrevní hluční lidé, máme rádi zábavu a dokážeme si ji dělat sami. Mám hrozně rád, když se sejde rodina, vyprávíme si, smějeme se, hrajeme a zpíváme. Tu pospolitost a ty vztahy by nám někteří mohli závidět. A taky by si mohli říct: „Ti lidé přece nejsou špatní, mají v sobě nějaké emoce a mají rádi i někoho jiného než sami sebe.“

Foto: Jindra Kodíček

Jak byste, Josefe, popsal Míru?

A nemusí to být jenom pozitivní vlastnosti, že ne? On se dá hrozně jednoduše zmanipulovat. Toho se ho snažím

zbavit. Převládají ale samozřejmě ty pozitivní. Je to pečovatelský typ, pere, žehlí, vaří, uklízí, stará se o mě. Je hodně empatický, citlivý a pracovitý.

Mírku, a jaký je Pepa?

No hlavně je líný. Já jsem spíš akční, pořád chci něco dělat a kvůli němu třeba nemůžu, protože se mu nechce. Ale líbí se mi, jak přemýšlí. Bere věci z jiného konce než já a dokáže je dobře vysvětlit. Takže někdy i změním názor.

Josef: Vždyt říkám, že se s ním dobře manipuluje.

Oba máte zajímavá zaměstnání. Jste spokojeni nebo sníte o něčem jiném?

Josef: Už skoro rok pracuju jako back office specialista pro malou rozrůstající se firmu. A jsem spokojený, chtěl bych se tam dál rozvíjet. Je to práce, která mě baví, protože jsem v každodenním kontaktu se zákazníky. Naplňuje mě to a neuvažuju nad tím, že bych chtěl změnu. Jinak toho mám vysněného spoustu. Žít normální život, alespoň jednou za rok vyjet na dovolenou... Chtěl bych procestovat svět. Nejsem moc na moře, spíše na památky a rád bych se dostal na místa, kde jen tak někdo nebyl. Hrozně rád bych třeba viděl polární záři.

Mirek: Já pracuju pro mobilní informační systém o Praze, je to taková aplikace – informace, mapy. Každý den ověřuju informace, které do ní zadáváme, aby byly aktuální. Nejdřív jsem měl sen dělat v cestovní kanceláři, jezdit na zájezdy a dělat delegáta. V osmnácti jsem hrozně chtěl být politolog, byl jsem do politiky dost zapálený. Pak se mi to rozleželo v hlavě, a když jsem dostudoval veřejně správní činnost, chtěl jsem dělat v nějaké neziskovce, ale chtěli alespoň bakalářské vzdělání. Můj sen bylo dělat v kanceláři, nějaké administrativní práce nebo na sociálce. Tam jsem dělal i praxi. Ale nevím, jestli bych na to měl. Možná do budoucna. Teď jsem spokojený tam, kde jsem.

V dokumentu Mirek řekl, že každého ovlivňuje jeho minulost. A co budoucnost? Máte nějaké plány?

Josef: Můj největší cíl je přestěhovat se. Od té doby, co jsme v Praze, máme spolubydlící, a chtěli bychom něco svého, mít takový ten klid. A taky bych rád, aby Míra zkusil letět letadlem. Už dlouho si o tom povídáme, že bychom se vydali třeba do Londýna. On už něco procestoval, ale nikdy neletěl.

Mirek: A to jsem dělal na letišti. To bydlení jasně, to vidím stejně. A taky aby nám to dlouho vydrželo.

Josef: No jasně, ve vztahu je důležité myslet do budoucna.

Mirek: Jo, to jo. Já chci děcko. Apeluji na vládu!

KDYŽ JDOU PO MOLE ROMOVÉ

- Tomáš Bystrý -

Je to v podstatě taková mravenčí práce, jak říká v Pelíškách esenbák na besedě v deváté třídě. Najít Romky, které by se živily focením reklam a procházením se po molu, se tak trochu podobá detektivnímu pátrání. V Čechách a na Slovensku bychom je dokázali spočítat na prstech jedné ruky, možná dvou. O mužích ani nemluvě.

CHYBĚJÍ CENTIMETRY I MOTIVACE

Z Česka to z Romek v modelingu nejspíš nejdál dotáhla Anděla Halušková. Původně prodavačka s romsko-kubánskými kořeny se v roce 2005 tehdy jako jednadvacetiletá probojovala až do finále České miss. A to přesto, že se předtím modelingu nikdy nevěnovala. „Když jsem šla na první casting, bylo tam neuvěřitelné množství dívek, které byly krásné a měly už nějaké zkušenosti. Když jsem pak postoupila do dalšího kola, bylo to možná poprvé, kdy mě napadlo, že by mi můj exotický vzhled mohl pomoci,“ prozradila před jedenácti lety v rozhovoru pro Romano vodi. Od té doby o ní moc slyšet není. Novináři o kudrnaté krásce psali snad jen krátce po soutěži, kdy propůjčila svou tvář kampani proti rasismu, kterou mohli lidé vidět v celostátních denících nebo třeba na autobusových zastávkách.

I když jí tehdy „čtyřka“, se kterou na miss soutěžila, moc štěstí nepřinesla a z finálového večera si korunku neodnesla, úspěch jí nikdo upřít nemůže. Z Romek byla na celostátní soutěži krásy historicky první. A dosud taky poslední. „Hlavním nedostatkem případných romských modelů a modelek je jejich výška. Ta ideální je u žen 177 až 178 centimetrů, u mužů pak 187 až 188 centimetrů. A u romské populace bývá obvykle výška nižší,“ vysvětluje head-booker Czechoslovak Models Martin Brát, který spolupracuje s renomovanými agenturami ve všech centrech módního průmyslu. A dodává, že jeho modelingová agentura zatím žádnou Romku ani Roma nezastupuje. Exotický zjev některých Romů by podle něj přitom mohl tuzemský modeling oživit. „V tomhle oboru existují různé typy krásy, včetně těch exotičtějších, takže pokud by nějaký Rom či Romka splnili nezbytné předpoklady a požadavky na výšku a postavu, určitě by

jistým obohacením nejen českého modelingu být mohli,“ míní Brát. To návrhář Pavel Berky, držitel prestižního ocenění Top style designer 2012 a absolvent pražské UMPRUM, je v tomto ohledu poněkud opatrnější. Barva pleti podle něj v současném modelingu moc roli nehraje. „Vždycky je to o aktuálních trendech. Jednou letí tmavé holky, jindy jsou to děvčata z východní Evropy. Já osobně barvu pleti nepovažuji v modelingu za významnou výhodu,“ míní jeden z nejvýraznějších mladých návrhářů současné české scény. Mimochodem Rom původem ze slovenské Rimavské Soboty, kterého v současné době zaměstnává jedno z oděvních studií v Londýně.

Pro práci v modelingu je podle jeho slov důležitá hlavně disciplína. A to prý může být kamenem úrazu u některých případných romských modelek a modelů. „Temperament prostě musí jít stranou. Kromě už zmíněné výšky může být ale dalším problémem třeba odvaha a vzepření se tradičním romským zvykům. Modelky totiž musí pochopitelně na molo vyjít často jen v oděvech, které zakrývají jejich intimní partie, a to není moc v souladu s romskými tradicemi,“ popisuje Berky. Při své práci se prý zatím s žádnou Romkou ani Romem, kteří by modeling dělali na profesionální úrovni, nesetkal. Většinou šlo podle jeho slov jen o pár jedinců, u kterých ale moc motivace věnovat se této profesi naplno neviděl. „Je to škoda. Třeba Erika Kováčová, s níž jsem před nějakým časem měl možnost spolupracovat a kterou sleduji už dlouhodobě, má podle mě velký potenciál. I přesto cítí k modelingu nedůvěru. A věnovat se mu na profesionální úrovni jí brání rodinné vztahy.“

DCERA POKRAČOVATELKA

Modelingu se věnuje už od třinácti let. Když jí bylo patnáct, přihlásila se do reality show „Hledá se supermodelka“, již tehdy vysílala televize JOJ. A vyšlo to. Sen stát se profesionální modelkou logicky následoval. Stala se nejmladší účastnicí televizní soutěže a bojovala o vítězství prý ze všech sil. „I když tam mezi námi panovala velká rivalita a nechovaly jsme se k sobě zrovna nejlépe, ráda na to vzpomínám. Naučila jsem se, jak správně chodit po mole, jak se tvářit při focení. Dokonce jsme měly přehlídku ve spodním prádle na hlavním nádraží v Bratislavě. Pamatuji si, že tamní Romové se na mě moc hezky nedívali. Nepřišlo jim v pořádku, že se mladá Romka ukazuje v kalhotkách a podprsence. To víte, že jsem se styděla a dodnes jsem při focení spodního prádla nesvá. Pro mě bylo tehdy důležité, že za mnou stála rodina a držela mi palce,“ vzpomíná s úsměvem dnes už čtyřicetiletá rodačka ze slovenského Velkého Krtíša. Díky účinkování v reality show se dostala i do Paříže, kde navštívila třeba hlavní sídlo agentury Elite Model Look – společnosti, která

je ve vyhledávání modelek a modelů špičkou v oboru. „Měla jsem možnost se tam potkat s ředitelem agentury, to se opravdu jen tak někomu nepoštěstí. Když mě viděl, nevěřil tomu, že jsem ze Slovenska. Nedokázal pochopit, že i u nás žijí exotické dívky.“ V reality show skončila Erika nakonec na čtvrtém místě. Ani to ji ale od vidiny věnovat se modelingu na profesionální úrovni neodradilo. Spíš naopak. V osmnácti si splnila své dřívější předsevzetí, že se přihlásí do soutěže Miss Slovensko. A vyšlo to i v tomto případě. Porota ji v roce 2010 poslala až do finále. Od té doby prý dostávala čím dál víc nabídek. Do měsíce měla třeba i tři zakázky. „Dokonce se mnou chtěla uzavřít smlouvu i slovenská pobočka Elite Model, ale já jsem odmítla. Bála se o mě hlavně můj otec, byla jsem přeci jenom mladá. A nelituji toho.“

Doteď jsem s žádnou modelingovou agenturou nespolupracovala a ani nechci. Asi k nim nemám moc důvěry. Modeling беру jako něco, co mě baví a čím si můžu dobře přivydělat,“ vysvětluje absolventka sociální a pedagogické akademie. Kromě fotomodelingu pracovala jako pedagogická asistentka na jedné základní škole. Teď si dává od práce – jak ve škole, tak před fotoaparáty – pauzu. Začátkem ledna se jí narodila dcera. „Modeling chci ale dělat dál. Fotila jsem až do tří měsíců těhotenství a ráda bych v tom pokračovala. A dcera bude mojí následovnicí,“ směje se historicky první Romka na Slovensku, která to dotáhla až do finále Miss Slovensko. U našich východních sousedů ale nebyla zdaleka jediná.

Z ANOREXIE JSEM VENKU, VAŘENÍ JE TEĎ MŮJ DALŠÍ KONÍČEK

Tentýž rok se v konkurenčním klání Miss Universe Slovensko dokázala prosadit vrstevnice Eriky – Alžběta Ferencová. V soutěži nakonec uspěla v diváckém hlasování a stala se Miss Tip. „Nebraly jsme jedna druhou jako konkurentku. Já jsem Eriku dokonce přišla na finále Miss Slovensko podpořit,“ říká sympatická „východňárka“ původem z Prešova, která už půl roku žije v Praze. Narozdíl od své kolegyně Eriky se modelingu před soutěží nikdy nevěnovala. Na Miss Universe Slovensko se dostala v podstatě náhodou. „Jsem hlavně tanečnice. V místě, kde byly castingy na miss, jsem měla s dětmi vystoupení. A najednou za mnou přišla jedna paní s tím, jestli bych nechtěla zkusit štěstí i v modelingu. A já jsem kývla.“ Modelingu se pak příležitostně věnovala na Slovensku asi dva roky. Pak s tím přestala. „Dělala jsem to častokrát zadarmo a to už se pak nedalo,“ vysvětluje mladá umělkyně, kterou si lidé můžou pamatovat třeba taky z jednoho slovenského televizního seriálu. Modeling ale úplně neopustila. I když na módní přehlídky nemá s necelými sto sedmdesáti centimetry zrovna ideální

Foto: archiv Erika Kováčová

Přehlídky jsou spíš zábava. Když fotím reklamu třeba na spodní prádlo nebo parfém a je to dobře zaplacené, tak mě to baví víc.

Foto: archiv Marek Holub

výšku, ráda by vynikala ve focení reklam. Našlápnuto má dobře. Od listopadu dělala reklamu pro pět firem a celkem má za sebou asi třicet focení. „Chodím na castingy skoro každý den, nechci to podcenit,“ doplňuje Alžběta, která se chce prosadit v Česku. Je pravda, že od úspěchu Anděly Haluškové se v modelingu žádná z českých Romek příliš prosadit nedokázala. Jednadvacetiletá Mirka Pikolová z Prahy takové ambice má. Dvakrát – naposledy letos – se dokonce dostala do semifinále Českého miss, dál už nepostoupila. „Připravovala jsem se dost, ale nevyšlo to. Nevadí, nevzdávám se,“ tvrdí mladá Romka, jež se kromě jiného pyšní titulem Miss Roma 2011. Média o ní kdysi psala jako o přítelkyni zpěváka Jana Bendiga – tedy do chvíle, než se přihlásil k homosexuální orientaci. Zkušenosti s modelingem už Mirka má. Začínala asi v sedmnácti na přehlídkách účesů. A pak přišly další nabídky. Jako první ji oslovil mladý návrhář Pavol Berky a později třeba francouzská návrhářka spodního prádla Yoka Sola. „Přehlídky mě strašně baví. Narozdíl od focení v ateliéru tam cítíte nepopsatelnou atmosféru. Energie z lidí vám dodává sílu, abyste předvedli co nejlepší

Foto: archiv Erika Kováčová

Vůbec jsem nevěděl, co mám dělat, jak se tvářit, chodit. Ale dopadlo to dobře. Ani nevíte, jak jsem byl pak šťastný.

výkon,“ popisuje studentka pátého ročníku Mezinárodní konzervatoře Praha, která pózovala i slavnému fotografovi Janu Saudkoví. Největší radost jí podle jejích slov dělá tanec, kterému se věnuje už od raného dětství a bez něhož si prý nedokáže svůj život představit. Prezентuje se i jako herečka, zkušenosti má hned z několika muzikálů. Sama ale přiznává, že modeling – ačkoliv i ona má problém s ideální výškou – ji velmi láká. „Snažím se proto dělat maximum, ale ne za každou cenu,“ ujišťuje. Sama ví, co může touha po štíhlém těle způsobit. Několik měsíců se léčila s anorexií. „Díky Bohu jsem teď už v pořádku. Nechápu, jak jsem si mohla upřít tolik skvělého jídla. Začala jsem před časem vařit a dá se říct, že je to jeden z mých dalších koníčků. Miluju jídlo. A myslím, že vařit umím. Dokonce zvládnou i knedlíky – a to v mém věku není špatný, ne?“

Připravovala jsem se dost, ale nevyšlo to. Nevadí, nevzdávám se.

ODSTÁTÉ UŠI NEBO VĚTŠÍ NOS JAKO PŘEDNOST

Byznys s krásou se zatím zdá být – alespoň v našich zeměpisných šířkách – doménou spíš žen než mužů. Ale i když se podíváme do světa, ve světě top modelingu se dosud více dokázaly prosadit ženy než topmodelové. „Dnes chce být modelkou každá druhá dívka. Sami rodiče své děti přihlašují do nejrůznějších modelingových agentur,“ vysvětluje návrhář Pavel Berky. Dodává, že i v případě romských modelek je jedním ze zásadních nedostatků – stejně jako u Romek – nedostatečný vzrůst. Toho si je vědom i sedmnáctiletý Radek Ladič z Ústí nad Labem. I přes svůj nižší vzrůst, který bere s nadhledem, se chce ale v modelingu prosadit. Začal s ním teprve nedávno. A už má za sebou první focení pro jednu milánskou módní značku.

„Nikdy v životě by mě nenapadlo, že bych to mohl dělat. Když s tím přišla moje přítelkyně, smál jsem se. Pak mě ale napadlo, že bych to přeci jen zkusit mohl. Zašel jsem do agentury, nafotili jsme tam book a ještě ten den jsem s nimi podepsal smlouvu,“ líčí student střední průmyslové školy. Focení bere zatím jako koníček, ale zároveň připouští, že by se jím v budoucnu rád živil. A věří, že i v Česku to jde. Kvůli své výšce chce alespoň prozatím zůstat jen u fotomodelingu. „Ale kdo ví. Možná, že se ještě trochu vytáhnu a vyrazím na molo,“ říká s patřičnou ironií začínající model.

To osmadvacetiletý Marek Holub se modelingu jako jeden z mála Romů v Česku věnuje už asi deset let. Za sebou má desítky přehlídek i focení. Pózoval třeba pro kolekci

designéra Jozefa Slobody zaměřujícího se výhradně na pánskou módu, točil reklamu pro fotbalový klub a spolupracoval i se známým kubánským návrhářem Osmany Laffitou. „Byl jsem ale taky v zahraničí, třeba v Kazachstánu nebo Turecku. Tam jsem zažil asi nejzajímavější a zároveň nejnáročnější práci. Fotil jsem asi čtyři stovky triček pro jeden tamní obchod. A taky jsem tam točil videoklip s jednou poměrně známou zpěvačkou. Hrál jsem tam jejího milence,“ směje se namakaný Marek, rodák ze severočeské Kadaně, který už šest let žije na pražském Smíchově.

Představa promenovat se po molu před neznámými lidmi prý zpočátku příliš nelákala ani jeho. K modelingu ho přivedla sestřenice, která se v téhle branži jednu dobu pohybovala. Správně vytyčila, že s vypracovanou postavou a hlavně výškou 186 centimetrů má na tuzemském trhu šanci uspět. „Zavolala mi, jestli bych nechtěl jít přehlídku v Chomutově. Hned jsem jí řekl, že se stydím a že to určitě není nic pro mě. Ale to neznáte moji sestřenici, prostě mě přemluvila. A tak jsem šel na svou první přehlídku do chomutovského divadla. Vůbec jsem nevěděl, co mám dělat, jak se tvářit, chodit. Ale dopadlo to dobře. Ani nevíte, jak jsem byl pak šťastný, že jsem třeba nespadol a neudělal si ostudu,“ vzpomíná na své začátky Marek Holub.

Pokud si práci může vybrat, přednost dává focení. „Přehlídky jsou spíš zábava. Když fotím reklamu třeba na spodní prádlo nebo parfém a je to dobře zaplacené, tak mě to baví víc.“ Podle něj se i v Česku dá modelingem dobře vydělat. Je ale prý potřeba tomu věnovat veškerý čas. „A to jsem nedělal a nedělám, naprosto upřímně to přiznávám. Modeling jsem nikdy nebral moc vážně. Považoval jsem to spíš za fajn přivýdělek. Navíc chodit pořád na castingy mě už časem začalo otravovat,“ poznamenává Marek.

Odlišnost od ostatních mužů je podle jeho slov v modelingu výhoda. Úspěch na castingu můžou prý zaručit třeba nezvyklé odstáté uši, větší nos nebo brada. To, že on sám má romské kořeny, mu prý nicméně v modelingu nijak nepomáhá. „Většina lidí vůbec netuší, že jsem Rom. Zpravidla to zjistí až ve chvíli, když někdo na Romy nebo třeba cizince nadává. Neudržím se a musím do toho vstoupit. Nesnáším to.“ V současné chvíli nechal Marek modelingu na chvíli stranou. Už dva roky pracuje pro hotel Hilton jako řidič. Svůj volný čas prý věnuje hlavně svému ročnímu synovi. „Od té doby, co se Mareček narodil, se mi totálně změnil život. Na modeling jsem ale ani tak nezanevřel.“ Věřící, že už brzy začne znovu chodit na castingy a bude se modelingu věnovat. Tentokrát naplno.

Foto: archiv Marek Holub

Foto: archiv Marek Holub

TRADICE A PŘEDSUDKY, CO VYHÁNĚJÍ SYNY Z DOMU

- Renata Berková -

Vznesete-li dotaz na homosexualitu u Romů, setkáte se téměř jistě s pojmy jako „menšina v menšině“, „multiplicitní diskriminace“ či exkomunikace neboli vyloučení z komunity. Všechny z jistého úhlu popisují nelehkou situaci Romů, kteří mají jinou sexuální orientaci a současně žijí mezi Romy, ať už v sídlištní komunitě, nebo rozvětvené, ale kompaktní rodině.

Proč tomu tak je? Proč bývají romští homosexuálové odsuzováni „svými“ Romy, když právě ti jsou po celá staletí sužováni většinovou společností kvůli odlišnosti? Kdo jiný než Romové by měli být tolerantní vůči jinakosti? Je možné, že jen uplatňují stejný mechanismus přijímání nových pravidel do těch už zaběhnutých, jako jakákoli jiná společnost, a jen kvůli jisté logické uzavřenosti nereagují dostatečně pružně na současné trendy či posuny v pohledu na lidi z LGBT komunit? Těžko říct. Faktem zůstává, že mnoho Romů kvůli své sexualitě stále čelí výsměchu, ponižování, nenávisti či odporu a v nejhorším případě i násilí ze strany jiných Romů.

Někteří z nich vnímají romské (ale nejen romské) gaye a lesby jako tzv. nečisté osoby, od kterých by například nikdy nepřijali jídlo nebo pití. Nepoužívá se ani nádobí, ze kterého taková osoba předtím jedla/pila. Hrnek nebo talíř se pro ni použije jednorázově, po návštěvě se vyhodí, při předpokládané opakované návštěvě se nádobí odloží stranou a je vyhrazeno pouze dotyčnému. Jiní zase, byť žijí v souladu s „romipen“, tedy s romstvím, romským způsobem života, přijímají romské gaye a lesby bez větších emocí či předsudků jako normální běžné příbuzné, kamarády.

Možná bychom mohli obecně říct, že čím uzavřenější skupina a konzervativnější rodina, tím více je Rom s jinou sexuální orientací vystaven riziku odsouzení, ne-li vyloučení z komunity/rodiny. Za uzavřené skupiny se v ČR často považují olašští Romové a Sintové (Romové z původně německojazyčných zemí), konzervativní rodinou máme na mysli rodinu, jež více lpí na tradičních, tedy romských, hodnotách, ke kterým homosexualita nepatří – ta patří v daném ohledu spíše do kategorie patologických jevů.

Na druhé straně zde máme několik veřejně známých Romů-gayů (bohužel o žádné známé romské lesbě nevím), kteří jsou úspěšní a současně se ke své orientaci hlásí, ať už cíleně, nebo nepřímo. I tito lidé – namátkou třeba zpěvák Jan Bendig, módní návrhář Pavel Berky, tanečník Michal Šaray či aktivista David Tišer – se zcela jistě potýkali přinejmenším v dospívání s problémem zveřejnění vlastní orientace a přijetím v rámci rodiny.

ROMSKÝ COMING OUT

Mají však určitou výhodu a tou je skutečnost, že jsou úspěšní a dobří v tom, co dělají. Lidé je uznávají a respektují tím více i jejich jinakost. Romové jaksí přestávají řešit (alespoň navenek) s kým a jak ten „čhávo“ žije, protože se místo toho zabývají tím, co v životě dokázal, jak se mu daří. Je to velké plus nejen pro ně, ale i pro ostatní mladé Romy, kteří třeba váhají, zda a jak svým příbuzným sdělit, kým ve skutečnosti jsou. Někteří z uvedených svou popularitu či profesi využívají k tomu, aby poslali vzkaz o pozitivním přijetí dál.

Jan Bendig se například veřejně zasnoubil se svým přítelem, Pavel Berky vytvořil kolekci Coming out, která následuje dvě linie: v té první pracuje kolekce oděvů s romskými prvky s odkazem k romskému původu autora, ve druhé se zveřejněním vlastní identity – romské a nepřímo také homosexuální, jelikož termín „coming out“ se užívá právě v této souvislosti. Nejvýraznější osobností v prosazování rovnoprávnosti romských homosexuálů je bezpochyby David Tišer, který svůj coming out prožil po zveřejnění hraného dokumentu Roma Boys, jehož byl spoluautorem a ve kterém také vystupuje jako hlavní postava. V loňském roce zorganizoval svého druhu unikátní workshop určený romským gayům a lesbám, bisexuálům a transexuálům. Účastnili se ho i Romové ze zahraničí.

Nejpočetnější a současně nejméně zmiňovanou skupinou Romů, kteří nepatří do olašské či sintske skupiny ani mezi veřejně úspěšné Romy, je skupina, která není nijak zvlášť vyhraněná. Neřeší homosexuální orientaci svých příbuzných či sousedů násilím, ale ani přívětivým přijetím. Má své předsudky a zažitě stereotypy. Odsuzuje všechny, kteří vybočují – Romy nevyjímaje.

Taková rodina má jasná pravidla – syn se ožení, dcera se vdá. Jiná varianta neexistuje. Mnozí z nich touží, aby se jejich děti co nejlépe začlenily do majoritní společnosti. Aby měly práci, bydlení, rodinu. Otázkou už není homosexualita tabuizovaná z hlediska romské tradice. A v případě, že má dotyčný/á Rom/ka vyhraněně negativní postoj vůči homosexuálům, je otázkou, do jaké míry se jedná o vliv romství, které mu/jí z pozice své tradičnosti v kladném postoji brání, anebo zda jde ve skutečnosti jen o prachobyčejné maloměstství. Ostatně mnoho mladých Romů odchází od rodiny za prací právě do velkoměsta

PURAŇIPENA SAVE TRADEN LE ČHAVEN AVRI ANDAL O KHERA

- E Renata Berkyová -

Te pčunena le Romendar pre homosekseulita, šunena ajse lava, sar „napaťivale, našuže manuša maškar amende“, „multiplicitno diskriminacija“ či ekskomunikacija – maribe (vyloučení z komunity). Ajse lava phenen sar pharo kada phučiben hin vaš o manuša, te len hin aver seksualno orientacija u dživen maškar o Roma, či andre sidliskovo komunita, abo maškar bareder kompaktno famelija.

Soske o Roma rakinen pro homoseksuala, te korkore džanenas, sar pharo hin o dživipen maškar e majorita te san aver? Ko aver, te na o Roma kampľanas te avel tolerantna, te hin varesavo manuš aver? Dikhen o Roma pro manuša khatar e komunita LGBT purane moresenca u phanden o jakha anglal neve trendi, save dikhen pre homoseksualita avre jakhenca? Pharo phučiben. Hin čačipen, hoj but Romen vaš aver seksualno orientacija hin ča bari bibacht u varekana len o Roma the maren.

Varesave Roma likerem romane homoseksuala the ajse džuvľija (na ča romane) sar na žuže manuša. Šoha bi nachanas, napijenas lenca andal jekh čaro. Čhivenas bi avri o grati, khatar ajso manuš chalas, u te džanenas, hoj mek avela, ta o grati bi garuvenas te lendar chal ča ajso manuš. Aver Roma save likerem o romipen, nadikhen e homoseksualita te džal pal o murša či o džuvľija avka zorales, dživen lenca jekhetanes andro fameliji, abo sar le amalenca.

Šaj phenas, hoj te hin e famelija fejs konzervativno, akor ajse manušes maškar pende nakamen, varekana les šaj traden het khatar e famelija abo e komunita. Maškar konzervativna fameliji andre ČR rachinas le Vlachen the le Sinten (o Roma khatar o phuva, kaj den duma němcko čhibaha). Te vakeras pal konzervativno famelija avel amenge pre godi famelija, savi buter likerem romane tradiciji, o romipen, maškar save e homoseksualita naperel – ajsi famelija dikhel e homoseksualita sar patologia (bižužipen, diliňipen, nasvalipen).

ROMANO COMING OUT

Pre aver sera maškar amende hin vaj keci manuša, Roma, homoseksuala (naprindarav romaňa džuvľija), save hine ašunde, dikhas len, šunas pal lende andro media, u jon pen naladžan vaš peskeri orientacija. Kala manuša – šaj phenas pal gilutno Jan Bendig, pal modno navrhariš Pavel Berky, o khelutno Michal Šaray abo o aktivistas David Tišer, ternestar pregeje baro drom, pre savo lenge kampelas te phenel andre famelija

či do ciziny, kde jim určitá anonymita a kulturní pestrost umožňují žít život podle jejich představ, kde nejsou denně pod drobnohledem při procházce v úzkých džínách či nedejbože za ruku s člověkem stejného pohlaví.

Závěrem bychom mohli říct, že přestože víme o případech Romů vyloučených z rodiny, stále přibývá těch, kteří, když už pomyslné dveře neotevírají dokořán, alespoň je nezamykají. Zbývá už jen sebrat odvalu a vejít.

Autorka je romistka.

savi orientacija len hin the nadžanenas, so lenge pre oda e famelija phenela. Hin len bari bacht, bo keren igen lači buti. O manuša len den paťiv, u pal lengeri homoseksualita duma naden (te den, ta ča počoral). Navakeren pal oda, kaha the sar oda čhavo dživel, bo vakeren pal oda, sar mištes the so keren. Oda hin but lačho the predal savore terne romane čhave, save daran khere te phenel, hoj hine tiš aver, hoj hine homoseksuala. Varesave manuša pal save irinas, hine popularna the nadaran te bičhavel pozitivno hiros, hoj the o homoseksuala hine manuša, sar sako aver.

O Jan Bendig, nadaral te vakere pal oda, hoj dživel le muršeha. O Pavel Berky kerda e kolekcija Coming out, andre savi hine duj droma: jekh has o uraviben andro romano štilos, kaj o manuša te dikhen, hoj o autoris hino Rom, u aver, kaj sikhada hoj hino Rom the tiš homoseksualos, bo o lava „coming out“ pen phenen, te džal e duma pal e homoseksualita. Te džal pal romane homoseksuala the lengere manušengere čačipena (rovnoprávnost), ta igen bari buti kerel o David Tišer, savo peskero coming out dživelas, sar sikhavenas andro medija o dokumentos Roma Boys, kaj has angluno hercos, the upreder has jekh le autorender. Oka berš kerda baro unikatno workšopos (sgejľipen) vaš romane murša the o džuvľija homoseksualno orientacijaha, vaš o biseksuala the o transeksuala. Avle o Roma the khatar o aver thema.

Nekhubter hin ajse Roma, save naperen maškar o vlachi, abo o sinta, the nane ašunde. Te hin vereko andre famelija abo andro kher kaj dživen homoseksualos, ta les nadžan te marel, u tiš leha naphiren meňatar. Ajse Roma dživen purane moresenca. Dikhen pre sakoneste ko hino aver džungales – či hin, abo nane Rom.

Ajsi famelija kamel ča jekh – o čhavo lela vera la džuvľijaha, e čhaj lela muršes. Aver varijanta nane. Buter džene kamen, te lengere čhavore mištes te dživen maškar e majorita, te len hin buti, kher, famelija. Pal e homoseksualita naduminen. U te vareko nakamel le homoseksualen, hin phučiben, či dikhel tradično romipen, abo či džal ča pal oda, hoj naprindarel nič aver, sar o dživipen andro cikno foros. But terne čhave džan te rodel e buti het la famelijatar andro bareder foros, abo andro aver thema, kaj hine andre anonimita. Kaj hin buter kultura, u ňiko pre lende nadikhel džungales, te uren saňi cholov, abo te džan vastestar le muršeha.

Pro agor šaj phenas, hoj džanas pal o Roma, save e famelija nakamel vaš lengeri homoseksualita. U tiš pal o Roma, save buter the buter, naphanden o vudar te dikhen le homoseksualos. Kampel ča te kidel upre e zor the te thovel andre o pindro.

FENOMÉN JMÉNEM SQUATTING: TRN V SOUSEDOVĚ OKU

- Dalibor Zíta -

Ačkoliv kriminalizace takzvaného squattingu, tedy ilegálního obsazování nevyužívaných budov, je v dnešní Evropě stále přísnější a leckteré státy zaujaly během posledních pěti let vůči squatterům daleko přísnější postoj než v minulosti, tento fenomén nemizí. Naopak se díky změnám ve společnosti dostává do nového kontextu, nabírá nové podoby a hraje nové společenské role. Některé squaty například slouží jako centra pomoci běžencům, kterých minulý rok přišel do evropských zemí rekordní počet.

Do kavárny, squatu a sociálního centra Klinika přichází postarší paní a nedá si vymluvit, že dnes je zavřeno. Ona se prostě rozhodla, že se dnes a teď hned chce podívat, jak to v tom anarchistickém doupěti, o kterém se v posledních dnech tolik píše v novinách, vypadá. Tváří se až nepřírozeně vlídně a mile a nechá se jedním ze squatterů provést po budově bývalé žižkovské polikliniky, kde je dnes kavárna, koncertní sál, meditační místnost, učebny, pokoje pro bydlení, pokoje pro hosty, knihovna, bar, vysílací studio žižkovské radiostanice Radio Street Culture a free shop Zdrojovna. Paní absolvuje krátkou prohlídku a loučí se s tím, že se chtěla podívat, kde „vítáte ty Araby“, a sdělila přítomným squatterům, že se možná budou jednou za to, co dělají stydět, když chtějí, aby v této zemi Čechy nahradili muslimové. Během diskuse, kdy se přítomní snaží paní vysvětlit, že o nic takového neusilují, se ještě dozvíme, že s muslimy „je to stejné jako s cikány“, že paní sice měla romského spolužáka, který byl „v pořádku“, ale jinak ví o Romech svoje, a protože je jí šedesát let, nemůže nikdo z přítomných vědět nic lépe. Loučí se opět s přeslazeným úsměvem na tváři, zanechává za sebou odér „láskyplné nenávisti“.

Kolektiv sociálního centra Klinika, které je jediným veřejným squaterským projektem v Praze, na sebe upozornil minulý rok na podzim, kdy začal organizovat velké sbírky materiální pomoci pro běžence přicházející tzv. balkánskou cestou do Evropy a podílel se na koordinaci výjezdů dobrovolníků do krizových míst. Ze svědectví mnoha dobrovolníků vyplývá, že Klinika hrála v organizaci české nezávislé humanitární pomoci nenahraditelnou roli. Skutečnost, že čeští dobrovolníci byli často na Balkáně nejpočetnější a nejaktivnější skupinou, která si vydobyla respekt i tamní policie a nakonec její činnost ocenil i premiér Sobotka, svědčí o tom, že tato činnost nebyla zbytečná. A právě

to se stalo trnem v oku mnoha lidem, včetně zastupitelů městské části Praha 3, kteří obvinili kolektiv Kliniky z toho, že přechovává ilegální imigranty a budova Kliniky se stala centrem „islamofilie“. Ani jedno z obvinění se sice nezakládá na pravdě, nicméně to stačilo k tomu, aby squat začal být napadán vandaly vedenými vlasteneckými city. Kameny dopadající do výloh a oken se staly pravidelným zpestřením života na Klinice. Nakonec se Klinika dostala do celostátních médií po demonstracích 6. února, kdy ji kameny a zápalnými lahvemi napadlo na 30 neonacistů, kteří za sebou nechali zraněné a vyděšené lidi a požár, který se naštěstí podařilo včas uhasit.

KOLBIŠTĚ EXTRÉMISTŮ?

Starostka Prahy 3 zareagovala po svém a z oběti udělala viníka, když prohlásila, že na území Prahy 3 nechce „kolbiště extrémistů“ a útok ozbrojených a nebezpečných neonacistů dala na roveň nenásilným aktivitám squatterů. Snaha vykreslit žižkovský squat jako „doupě levičáckých teroristů“ vyznívá ovšem podobně absurdně, jako když Odbor bezpečnosti Ministerstva vnitra ve své zprávě o extremismu popisuje činnost levicových extrémistů jako organizaci dobrovolnických činností a sbírek na pomoc lidem v nouzi a pořádání pasivních protestů proti pravicovým extrémistům a populistickým uskupením. Zjevně jde o jakousi novinku v percepci české společnosti, vnímá-li výše uvedené činnosti jako „extrémní“.

Útok podobný tomu, který se odehrál na Klinice, ovšem není v Evropě zdaleka ojedinělý. Namátkou v listopadu minulého roku se pravicoví extrémisté pokusili zapálit squat Agros v řeckých Athénách, v červnu několik stovek fotbalových chuligánů útočilo na squat Od:zysk v polské Poznani. Navíc jsou squaterské kolektivy vystavené také tlaku ze strany státu, který hájí osobní či kolektivní vlastnictví majitelů či správců objektů, ve kterých se squateři rozhodli začít působit, a to zcela nezávisle na tom, zda objekty budou skutečně po vyhnání squatterů nějak využity, či zda zůstanou nadále zbytečně chátrat, jako tomu je například v případě budovy bývalého pražského squatu Milada.

„Kriminalizace squattingu je záležitost posledních let mezinárodně. K tomu vede neoliberalismus a politika trestajícího státu,“ říká vysokoškolský učitel a teoretik squattingu Arnošt Novák, zatímco popíjí limonádu, kterou

kavárna sociálního centra Klinika nabízí za dobrovolný příspěvek. „Na druhé straně vidíme ve Španělsku, kde je squatting trestný čin už od poloviny devadesátých let, že squatterské hnutí už od doby „indignados“ zažívá obrovský boom. Přestože je to trestný čin, stát si tam nedovolí aktivitu stíhat a perzekvovat, protože mají ve společnosti širokou podporu.“ Arnošt Novák věří, že se nakonec ukáže, že přestože jde v tuto chvíli o trestný čin, zákony kriminalizující squatting se v budoucnu budou muset změnit.

Obsazování neobydlených budov a zakládání samosprávných komunit jsou důležité aktivity autonomní levicové scény všude po světě. Kromě toho existují také takzvané „tiché squaty“, kde politika či sociální aktivity nehrají žádnou roli a jde skutečně jen o to najít střechu nad hlavou. Přesto má i tento druh squatů v dnešní Evropě jistý politický rozměr, protože ke squatingu se uchýlilo mnoho migrantů, kteří během minulého roku přišli do Evropy. A to nejen ve francouzském Calais, kde vyrostlo městečko z provizorních domků, jež lze také označit za squaty, ale také třeba v Řecku. Například v Soluni se na začátku roku konala demonstrace na podporu squatu Orfanotrofio ve čtvrti Toumba, v němž squatují migranti a společně organizují nezávislou komunitu, která navázala vazby s dalšími squaty v Evropě. V situaci, kdy se řecký stát zasažený ekonomickou krizí nedokáže o nový populační přírůstek v podobě migrantů nijak postarat, zůstává squatting jednou z mála možností, jak zabránit tomu, aby se z běženců stali bezdomovci.

AKTIVNÍ VYUŽÍVÁNÍ MAJETKU

Přesto jsou v Evropě místa, kde je squatting stále tolerován či dokonce otevřeně podporován. Jedním z nich je třeba slovinská Ljubljana. Tam se nachází legendární squat Metelkova, ve kterém na ploše 12 500 čtverečních metrů vzniklo v opuštěných prostorách vojenské základny kulturní centrum, kde se odehraje každý rok přes 1500 kulturních akcí. Squat Metelkova se stal pro kulturní život v Ljublaně doslova nepostradatelným, takže i když se úřadům jeho existence nelíbí, musí ji tolerovat. A tento přístup vede k benevolenci vůči squatům obecně, jak potvrzuje i squater Lukáš, který žil v Ljubljanském squatu Rog.

„Byla to památkově chráněná továrna, první betonová stavba v Jugoslávii“, vzpomíná Lukáš. „Úřady s námi byly ve stavu příměří. Hodně za to může právě Metelkova, kde se scházejí všichni mladí lidé a i starší generace tam v mládí chodila na párty. Mám pocit, že se tam o squatingu vlastně nedá referovat negativně,“ říká Lukáš, který se v sociálním centru stará o novou knihovnu.

Ani v Rogu ale nebylo žití ideální a bezproblémové. Lukáš vzpomíná: „Zažil jsem buzeraci od policajtů, když se pokoušeli dělat razie. Když byli zrovna v ráži, přišli na Rog a chtěli po nás občanky. Jen tak – aby si vyzkoušeli, jaké to je vytáhnout lidi z postele.“

Na otázku, jak se vlastně squater dívá na problém toho, že užívá cizí majetek Lukáš odpovídá: „Majetek je něco, co je aktivně využíváno. Pojem soukromého vlastnictví je na hranici spekulace. Někdo může vlastnit doslova půl světa a takové vlastnictví je prostě už jen nástroj nějaké moci.“ Klinika, kde Lukáš žije, ovšem už není ilegálním squatem, díky smlouvě o dočasném užívání s majitelem objektu se sociální centrum stalo semi-legálním projektem. To všechno se může změnit letos na konci března, kdy tato smlouva vyprší. Zda bude prodloužena, záleží i na podpoře veřejnosti, což ovšem nebude tak snadné, jako v případě slovinských squatů.

To si myslí i Arnošt Novák: „Názory na Kliniku se polarizovaly, před rokem jsme byli občanská iniciativa, která byla spouště lidem ukradená a vnímali to třeba pozitivně, protože o tom neměli dost informací. Uběhl rok a společnost se nechce říct radikalizovala, ale ty názory jsou xenofobnější a mainstreamová společnost hodně „nahnědla“. Spouště lidí je Klinika trnem v oku. Jsme prostě menšina, Klinika oslovuje potenciálně dvacet procent lidí ve společnosti.“

Minimálně část z těchto dvaceti procent ovšem násilí vůči squatu aktivizovalo a návštěvnost Kliniky vzrostla. Zda půjde zachovat sociální a kulturní centrum, které pomáhá lidem bez domova a běžencům a organizuje bezplatné vzdělávací a kulturní aktivity, nebo jestli bude budova opět pustě chátrat, o tom budou spolurozhodovat lidé, kteří se za Kliniku buď postaví, anebo zůstanou lhostejní.

Autor je novinář a hudebník.

Foto: Petr Zewlakk Vrabec

NEJASNÝ LUXUS ŠPATNÉ ADRESY

- Text a foto Jindra Kodíček -

Jako houby po dešti se poslední roky rodí ubytovny pro tzv. sociálně slabé občany. Tento jev s sebou nese hned několik negativních aspektů – od fungujícího byznysu, který právě na chudobě a sociálním vyloučení parazituje, až po samotné klienty, kteří v nuzných ubytovnách platí za pár čtverečních metrů nájemné odpovídající pronájmu bytu v centru Prahy. O tom, jak se na takové ubytovně žije, jsme se jeli přesvědčit do kladenské ubytovny Na Kopečku ve starých Kročehlavech.

Ubytovna Na Kopečku je jedna z deseti soukromých ubytoven, které v Kladně nabízejí ubytování převážně sociálně vyloučeným Romům ubytování. Jak vysvětluje koordinátorka terénních pracovníků Zuzana Kavková z organizace Člověk v tísni, získat sem vstupenku není složité: „Tady je zřejmě špatně nastavený systém. Kladno nemá sociální byty, o které by rodiny s nízkorozpočtovým příjmem mohly žádat. Desetitisícové kauce a podmínka čistého rejstříku dlužníků jsou jedněmi z důvodů, proč většina rodin skončí na ubytovně.“ Cesta zpět je tak pro množství romských rodin nedosažitelná a ubytovny se pro mnoho z nich stávají jedinou možností. „Když voláme na inzeráty, pravidelně se setkáváme s tím, že romské rodiny jsou rovnou odmítány,“ dodává Kavková zkušenost ze své praxe.

Desetitisícové kauce a podmínka čistého rejstříku dlužníků jsou jedněmi z důvodů, proč většina rodin skončí na ubytovně.

Podle kladenské pobočky Člověka v tísni činí cena za ubytovnu v průměru čtyři tisíce korun za dospělého člověka a dva tisíce za dítě. Výjimkou nejsou ani pokuty v řádu tisíců korun za neohlášené návštěvy, pohyb dětí na chodbě bez dozoru nebo poplatky za praní a využívání společných spotřebičů. Průměrnou romskou rodinu tak vyjde měsíční nájem za místnost o několika málo

čtverečních metrech, společnou koupelnu, toaletu a kuchyň na deset až šestnáct tisíc korun.

„To ale není vůbec drahé. Víte, naši klienti si neuvědomují, že voda nebo teplo prostě něco stojí. Není možné v zimě vytápět ubytovnu a zároveň otevřít okna i dveře dokořán. Stejně tak vodovodní kohoutky jsou od toho, aby se dotahovaly,“ stěžuje si a zároveň vysvětluje neúměrné částky místní správce, který si nepřeje být jmenován. Na jeho slovech něco bude. Když jsme procházeli budovou, ve společné kuchyni, kde nikdo nebyl, žhnul elektrický sporák na plný výkon, až se červenal.

NAPRINĎARDO LUKSUSOS PRO NALAČHO ADRESIS

- O Jindra Kodíček -

Sar o kozara pal o brišind baron andro kala berša o ubitovňi (ubikaciji) vaš čore manuša. Oda hin buter serendar bari bibacht – varekaske peren čore manušengere love andro žebi, the čore manuša potinen vaš cikne, nalačke khera ajci love sar andro centrumos Prahate. Savo dživipen hin pre ajsi ubitovňa gejľam te dikhel andro Kladnos pre ubitovňa Na Kopečku andro purane Kročehlavi.

E ubitovňa Na Kopečku hin jekh deš ubitovňendar, save naperen tel o foros Kladno u dživen odoj nekhbuter o Roma, save chuden o socialne love. Nane nič pharo te džal te bešel pre ubitovňa: „O sistemas nane lacho. Andro foros Kladno nane socialne khera, save šaj mangelas o manuša, save len socialne love. Andro aver khera mangel bare kauciji the žužo trestno rejstříkos (o ľil pal o sudos). O fameliji džan vaš oda pro ubitovňi“, phenel e Zuzana Kavková, e koordinatorka andro terenno programos khatar e organizacija Člověk v tísni. O drom pale vaš kajse manuša hin but pharo, u but romane fameliji, našti džan avrether sar pro ubitovňi. „Te vičinas pro inzerata, imar anglal amenge o manuša phenen,

hoj le Romen te bešel na lena“ phenel mek e Kavková, sar oda hin andre praksija.

O manuša khatar e organizacija Člověk v tísni andre Kladna phenen, hoj e ubitovňa predal jekh manuš mol štar ezera love the vaš o čavoro duj ezera. O manuša šaj chuden bare pokuti te na phenen anglal, hoj ke lende vareko avela, abo te o čavore phiren korkore pal o chodbi, palis tiš vaš oda, te džan te rajbinel, abo te labaren e elektrika pro oda, so hin predal savore manuša pre ubitovňa. E romaňi famelija avka počinel vaš e ubitovňa kaj len hin ciknoro kheroro, jekh kupelka predal savore džene, jekh budaris the e kuchiňa, deš ezerendar dži andro dešthešov ezera.

„Oda nane kuč. Džanen, o manuša, so adaj bešen, nadikhen hoj o paňi the e elektrika mol love. Našti mukhas jevende o tatipen u paš oda phundravas o vudara the o bloki. O paňi kampel mištes te phandel,“ phenel o spravcas, savo nakamel, te irinas leskero nav. Šaj les hin čačipen. Te phirahas pal e ubitovňa, andre kuchňa, kaj ňiko nahas, labolas elektricko bov, sar jag.

Šaj phenas, hoj o manuša pre ubitovňa amen odoj but nakamenas. Imar phirdom vareso pal o Roma, save hine andre socialno izolacija,

Dalo by se říci, že celou naši návštěvu provázela velká nevůle ze strany domácích. Z dřívějších zkušeností vím, že sociálně vyloučení Romové, ať už ze slovenských osad, chanovského sídliště nebo ostravských ghett, jsou po kratší nebo delší chvíli od seznámení alespoň na oko přátelštější a dost často také pohostinní. Dnes se tu ale nic takového nekoná. Všudypřítomné děti dožadující se kusu papíru na malování z mého zápisníku pravidelně zahání rázný hlas jedné z matek: „Vypadněte si někam hrát a vy se opovažte je fotografovat.“ Zákazy fotografování se s každou minutou rozrůstají, a to tak rychle, že během půl hodiny se už vztahují i na sušák s mokrým prádlem stojící v jednom z prázdných pokojů, který čeká na svého nového obyvatele.

Co se týká nových klientů, kapacita je podle správce přímo úměrná tomu, kolik lidí na chod ubytovny zrovna dohlíží. „Tady u nás máme jednu stálou správcovou a ještě jsem tu já. To je tak akorát, na tuhle kapacitu, kdy je obsazen v průměru každý druhý až třetí pokoj ze čtyř dvoupodlažních traktů. V případě, že bychom zaplnili další pokoje, už by se to nedalo zvládnout. Kolem ubytovny se začnou hromadit odpadky a hrozí různá rizika šarvátek,“ vysvětluje rozložení sil správce ubytovny.

Většina klientů se zdá být značně frustrovaná, o svých problémech nechtějí příliš hovořit. Nepřejí si být fotografováni a s každou minutou přítomnosti je ve vzduchu cítit více a více nepřátelské nálady.

Pro odpověď, proč tomu tak je, zřejmě nemusíme chodit zřejmě příliš daleko. To, co místní spojuje, není jen všeobecné rozčarování z cizích návštěv, je to i chod ubytovny a nastavení jejích pravidel, která jen málokomu z přítomných nedělají těžkou hlavu. „Pravidelně nám tu vypínají elektřinu. Zapnou ji třeba v půl jedenácté dopoledne a v jednu je už zase vypnutá. Co pak stačíte uvařit, když je tu jeden sporák na celé patro?“ pokládá si řečnickou otázku jedna z místních žen. Podobných absurdit, na které byste na normální civilní ubytovně jen těžko narazili, najdeme napříč tímto ubytovacím systémem více.

Ačkoliv mnohým klientům ubytoven supluje provizorní podmínky skutečný domov, není možné si sem pozvat přátele, kdy se vám zachce. Je nutné respektovat navštěvn

či oda has Roma khatar romane gava pal e Slovensko, khatar o chanovsko sidliskos, abo khatar e ghettta Ostravator, u džanav, choc ča kamukeri den manušes pativ, u kadaj ajse Roma na has. Te mandar mangelas o čhavore o papiris, hoj kerena o čitra, vičinelas pre lende zorale hangoha jekh le dajendar: „Denašen adari, džan pen te bavinel“. Amenge phenel, hoj natromas te kerel o fotografiji“. Palis amenge phenen, hoj našti keras o fotografiji ňikhaj, tel jepaš ora imar našti keras e fotografija sar šučaren o hundri. Neve manušen pre ubitovňa len ča avka, te odoj nabešen andro sako kher, bo sar phenel o spravcas: „Ke amende hin jekh spravkiňa, savi adaj hin sako džives u me. Oda hin ča predal ajci manuša keci adaj hin akana. Bešen andro sako dujto, trito kher pro štar dujto štoki. Buter fameliji imar našti las te bešel. Palis imar hin pašal o kher e mel, u chuden pen maškar pende te halasinel,“ buter nadžanen te kerel.

O manuša pre ubitovňa hine choľamen u nakamen amenca but te vakerel. Nakamen pes te del te odlel u e choľi hiňi bareder the bareder. Nakampel but te phučel, soske oda avka hin. Sako pre ubitovňa džanel, hoj len ňikastar ňisavi chasna ne ela. Hine choľamen tiš pro reguli, save pre ubitovňa hine. „Namukhem amenge e elektrika. Mukhen la pal deš ori u sar hin jekh pal o dilos

imar nadžal. So tavena, te adaj hin jekh elektricko bov pro jekh štokos?“, avka phučel e džuvli, savi adaj dživel. Hin adaj mek buter ajse bibachtalipena, save andro aver ubitovňi narakhena.

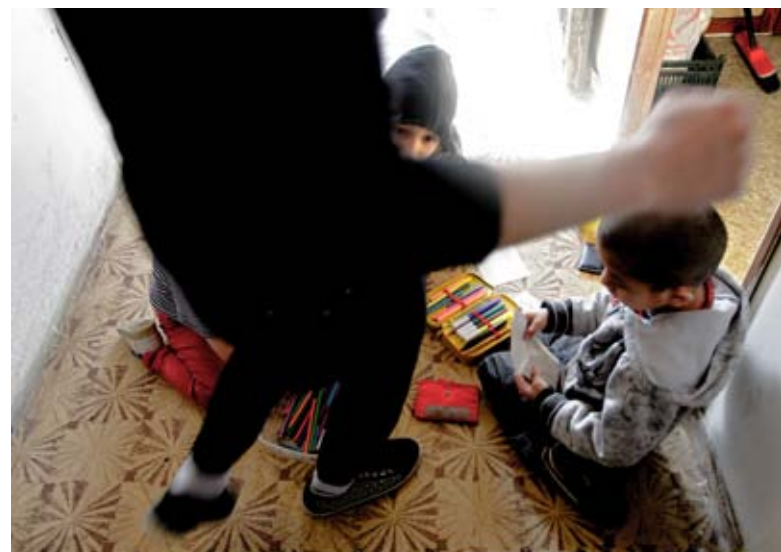
O manuša adaj dživen sar khere, no našti avka dživen. Našti ke pende vičinen kana kamen avre manušen. Kampel te dikhel o ora, andre save šaj vareko, ko odoj nabešel avel. Te ke lende kamel vareko te sovel, kampel te počinel trin šel koruni. O lava pal oda, hoj o manuša khatar o ubitovňi nakamen te kerel buti, šaj hin adaj čačipen. Soske oda avka hin, pal oda imar ňiko naduminel – nane pharo te dikhel, soske oda avka hin. O manuša, so adaj keren terrenno socialno buti phenen, hoj oda hin košli kereka. O daja the o dada nasikhaven le čhavorenge aver drom, u palis oda džal jekha generacijatar pre aver.

Sar phenel e Zuzana Kavková, o čhavore andro školi namištes sikhľuven, u palis našti džan dureder, u našti rakhen e buti. „But amare klienta hine bijal e buti, u but berša chuden ča socialne love“. La organizacija Člověk v tísni, predal savi kerel e buti hin Kladnoste vaj keci programa, save kamen te del čore manušenge o vast. „Hin oda terenna programa vaš phureder manuša the trin programa vaš o čhavore: sikhavas len andre škola, bavinen pen andro klubos,

hodiny, a kdyby u vás chtěla přespat dvoučlenná návštěva z venkova, bude si muset připravit hned tři sta korun za jednu noc. Rozšířený mýtus o tom, že lidé z ubytoven nechtějí pracovat, by zřejmě při pohledu na tu zdejší obstál. Málokdy se ovšem přemýšlí nad příčinami – a není tak složité je rozklíčovat. Většina oslovených terénních pracovníků se shodne, že jde o začarovaný kruh zvyků a nešvarů, které rodiče přenášejí na své děti, a tak to jde dále, po celé generace.

Podle Zuzany Kavkové není žádnou výjimkou, že děti jejích klientů ukončí základní vzdělání v sedmé třídě, hned poté, co si po dvojnásobném propadnutí odchodí povinných devět let základní školní docházky. Bavit se pak o možnosti jakéhokoliv uplatnění na trhu práce se jeví jako zbytečné. „Většina našich klientů je nezaměstnaných a dlouhodobě na dávkách,“ potvrzuje Kavková. Organizace Člověk v tísni, pro kterou pracuje, má v Kladně alespoň několik podpůrných programů. „Jedná se o služby, jako jsou terénní programy pro dospělé a tři služby pro děti: doučování, nízkoprahový klub a předškolní klub.“

Sociální kolotoč, do kterého se tady každý zde ubytovaný, ať už dobrovolně, nebo nedobrovolně, dostal, podněcuje všudypřítomnou pohodlnost, která je nejspíš v nějaké míře zakořeněná v každém z nás.

u mek amen hin o klubos predal o cikne čhovore, so mek naphiren andre škola.“

E Zuzana Kavková phenel, hoj oda hin čepo. E situacija pre ubitovňa, e dar hoj počinena o manuša o sankciji (pokuti), čepo love u řisavo drom anglal o manuša, oda hin bari bibacht.

Sar phiras la terenno butarkaha pal e ubitovňa, u rodas varekas, ko amenge kamela te phenel buter sar jekh lav, dikhav sar hin e ubitovňa našukar, the puraři. Šukar dživipen oda nane. „Maodlen man, řiko nakampel te džanel, sar the kaj dživav,“ rakinel mange aver džuvři, so adaj dživel u řiři andre kupelka, savi kamavas te fotografinel.

Ča jekh džuvři amen iľa andro kher. Hin la trin čhavore, vičinen la Renata u hin lake trivaldeš the eřta berš. „Napačisařol pes mange adaj. Počinas but love. Vaš mange the trin čhavore počinav buter sar deš ezera koruni, vaš kajse duj ciknore kherora“ phenel. Savore love, save chudel nane buter sar dešthepandž ezera. Te phučav, či oda hin nalačhes, hoj bešel pre ubitovňa, phenel hoj na. Duminav, hoj imar bisterđa, sar dživen aver manuša. Hoj dživen andro khera u na pal e umakartovo fala.

Bešel adaj imar buter sar jekh berš. Pre ubitovňa te džal nakamelas, počinelas o kher kaj bešelas, the avka la o majitelis čhida avři, bo les nahas o love, te bajinel pal o kher, kaj bešelas le čhavorenca. Ajse lava řaj řunas but manuřendar pro ubitovři andre calo republika.

Avka oda džal pale the pale – nalačhe ubitovři the nalačho manuřengero dživipen. Socialno kolotočis, andro manuša či kamenas, abo nakamenas te dživel pre ubitovňa marel tele e pařiv u o manuša pen nadžanen te hazdel upre. Ko džanel, sar dopeřřamas amen, te dživahas pre ubitovři. Ajso than sar e ubitovňa Na kopečku the aver ajse thana cirden manuřes tele. O socialne love tumen phanden andre izolacija, len tumenge e zor. Kampel bari energija te kamen vareso aver, no ajse manuřen imar nane e zor. řaj duminas pal o lava, save phendā o spravcas pre ubitovňa: “Sar dikhav o dživipen pro ubitovři, vaš o manuša, so chuden o socialne love, řaj phenav, hoj ajse manuša phares roden ajsi buti, kaj zarodena ajci love, te penge řaj počinen normalne khera.”

Kada džal pale the pale imar but berša, čore manuřengere love džan andro žebi le majitelenge the čore manuřenge ačhel ča e bibacht. Či the sar kada visařola řiko nadžanel.

Přes všechny snahy vyznívá její líčení jako chabá náplast na zdejší poměry. Výše popsaná atmosféra na ubytovně, každodenní hrozba sankcí, akutní finanční nedostatek a nejistý výhled do budoucnosti skládá dohromady traumatizující obrázek.

Zatímco s terénní pracovníci obcházíme postupně všechny trakty a snažíme se najít kohokoliv, kdo by s námi prohodil více jak jednu větu, všímám si, jak je interiér v jednotlivých ubikacích zastaralý a nevábny. O nějaké představě sladkého domova tu určitě nemůže být řeč. „Nefoťte mě, nikdo nemusí vědět, jak a kde žiju,“ vyhrkne na mě další žena, když se snažím zachytit na fotografii kouzlo jedné z místních společných koupelen.

Jedinou, kdo nás nakonec pouští na návštěvu do svého pokoje, je matka tří dětí, sedmatřicetiletá paní Renata. „Určitě tu nejsem spokojená. Chtějí po nás vysoké poplatky. Za sebe a tři děti platím přes deset tisíc za tyhle dva malý pokojíčky,“ popisuje paní Renata. Součet všech měsíčních příjmů přitom sotva překoná hranici patnácti tisíc korun. Na otázku, zda je bydlení nějakým způsobem znevýhodňuje, odpovídá, že ne. Vysvětluju si to tím, že už dost možná ztratila veškeré iluze o světě tam venku, kde má každý svého souseda, a nikoliv jen spolubydlícího za umakartovou stěnou.

Paní Renata si s rodinou na svůj standard na ubytovně zvyká už déle než rok. Na ubytovnu se podle svých slov

dostala neprávem. V domě, kde dříve bydleli, platila řádně nájemné, ale majitel domu se dostal do finančních problémů, a Renata se třemi dětmi rázem skončila na ubytovně. Podobných příběhů lze mezi zákazníky ubytoven napříč republikou slyšet stovky. Většinou mají stejný konec – neblaze proslulé ubytovny a špatné vyhlídky do budoucnosti pro jejich obyvatele.

Sociální kolotoč, do kterého se tady každý zde ubytovaný, ať už dobrovolně, nebo nedobrovolně, dostal, podněcuje všudypřítomnou pohodlnost, která je nejspíš v nějaké míře zakořeněná v každém z nás. Právě v místech, jako je kladenská ubytovna Na Kopečku a jí podobná, však člověka dokáže doopravdy stáhnout ke dnu. Pravidelný

příjem různých podpor a přídavků vytváří mezi místními návykovou závislost, kterou je pro mnoho lidí obtížné vyměnit za pravidelný příjem z pracovního poměru. To by vysvětlovalo i tvrzení místního správce: „Můj poznatek za těch několik let, co se pohybuji v provozu ubytoven pro sociálně slabé, je ten, že pravděpodobnost, že by si klient našel práci a pracoval tak, aby si mohl dovolit vlastní bydlení, je opravdu mizivá.“

A tak, jak plyne čas, plynou i státní peníze do kapes provozovatelů ubytoven pro sociálně slabé občany. Na jedné straně dost možná dobrý byznys s chudobou, na té druhé pohodlnost a bezmocnost. Řešení v nedohlednu.

TAKOVÁ NORMÁLNÍ DIKTATURA

- Adéla Gálová -

foto: archiv festivalu Jeden svět!

3 hodiny cesty od Budapešti se nachází sotva dvoutisícové městečko Érpatak, které v posledních letech dosáhlo mezinárodního věhlasu. Vděčí za něj svému oddanému starostovi Zoltánu Mihályi Oroszovi, muži, který se rozhodl vzít otěže spravedlnosti do svých rukou a posvítit si na lokální pořádek a blahobyť. A jak už je v kraji bohatýrů historickou tradicí, svůj projekt pojal velkolepě a detailisticky zároveň: navlékl kazajku, nazul čizmy, na hlavu posadil tralaláček ozdobený peřím a obrnil se všudypřítomnou lidskou stráží i fanoušky z řad místních adolescentů.

Maďarsko 2015. FIDESZ premiéra Viktora Orbána je vedoucí vládní stranou už pátým rokem, od roku 2010 doplněn a podporován též krajně pravicovou stranou Jobbik. Konzervativní hlas v maďarském veřejném prostoru je čím dál hlasitější a s koncem pětiletky má už v obecném diskurzu reprezentovaném mj. nezastíraně provládními médii své platné místo jak veřejné štvání proti „antinárodním silám“, tak nejruznější konspirační teorie či spřádání rozmáchlých plánů o příchodu státu nového typu. V představách předsedy vlády, potažmo lokálních zástupců jako je érpatacký starosta, má tento stát popírat nefunkční principy liberální demokracie a usilovat o novou, údajně taktéž demokratickou formu státu postavenou na kolektivistickém charakteru, jehož základní jednotkou je zodpovědná, mravenčí práce jednotlivce. Jak tento model vypadá v praxi se na základě probíhajícího sociálního experimentu starosty Orosze rozhodli zdokumentovat izraelsko-holandský režisér Benny Brunner a jeho německý kolega, reportér Keno Verseck.

Dokument, který je formálním i tématickým příbuzným striktně civilně pojatého dokumentaristického proudu současného maďarského filmu, staví na prostém vršení reálných momentů a situací, jejichž sled spontánně tvoří základní dějovou linii filmu a postupně vykresluje celkový obraz hrůzu nahánějících poměrů v Érpataku a jeho okolí.

Starosta a jeho pohůnci, kteří sdílejí se starostou zálibu v proměňování v uniformách či historizujících kostýmech, tráví celé dny suplováním práce policie a pořádkových služeb, což v praxi neznamena nic jiného, než že slídí po okolí a „vychytávají“

všechny, kdo se dopouštějí (především banálních) přestupků typu černý odběr elektřiny či sběr dříví v obecním hvozdě.

S každým dalším úlovkem znatelně stoupá pocit vlastní důležitosti a občanské i univerzální odpovědnosti. Ta v případě agilního starosty naplno propuká ve chvílích, kdy může rozehrát divadlo spravedlivého sudího před větším obecnstvem, v daném případě místními nezaměstnanými, jimž město přiděluje veřejně prospěšné práce. „Vůle“ versus „nevůle pracovat“ člení je do dvou kategorií, které tvoří horizont a zároveň strop starostova nahlížení na svět. Ty, kdo se zpěčují (což je formát, který je pochopitelné na posouzení starosty), nazývá „ničitelé“, ostatní jsou „budující“. Zatímco první skupina je za každé vybočení z řady tvrdě sankcionována, ta druhá má povoleno žít na hranici životního minima s průběžnou obavou ze zařazení do kategorie druhé.

Způsob, jakým je ve skupině dělníků posuzována dostatečná aktivita, svým provedením silně připomíná atmosféru někdejších soudružských schůzí („A co si myslíte vy ostatní? Odvedl Jani svou práci dostatečně?“), jejichž pointa, jak trefně poznamenává jeden ze zúčastněných, je vždycky stejná: „Co na tom záleží, co si myslíme my? Stejně vždycky rozhodnete vy.“ Do jisté míry groteskní charakter sešlosti pak definitivně přichází o komický rys v momentě, kdy se začne týkat problematiky odebírání dětí rodinám vyhodnoceným – opět zcela svévolně – jako „ničitelské“. „Svérázné“ praktiky jsou brzy následovány též konkrétní statistikou: v tuto chvíli je mimo původní rodinu umístěno celých 10 procent všech dětí z Érpataku.

V době kulminujících společenských animozit se Bennymu Brunnerovi a Keno Verseckovi podařilo na mikromodelu chodu jedné větší vesnice plně ovládané značně odbržděným „malým monarchou“ dokonale ilustrovat principy a kanály, jakými diktatura postupně získává navrch. Míra obecného nevzrušení provázející jednotlivé akty starostovy zvůle připomene, jak nenásilně a plíživě prorůstají chapadla diktaturní krakatice do těla společnosti.

Snad nejmrazivěji pak působí moment, kdy se reportér s filmařem obrací s otázkou na vyznávané hodnoty na dorůstající chlapce z Érpataku. „Co je podle tvého názoru na modelu pana starosty nejdůležitější?“ ptají se pubescenta cvičícího právě na trávníku s nunchaky. „Služba spravedlnosti!“ odpoví ten hoch bez zaváhání. A je krušné si uvědomit, kde jsme podobný patos v hlasu a lesk v očích viděli v historii naposledy.

Autorka je hungaristka a překladatelka.

Film The Erpatak model poběží v březnu pod českým názvem Model pana starosty také na festivalu Jeden svět.

BÝT TA „JINÁ“ ADOPTOVANÁ

- Lenka Jandáková -

„Máma moc chtěla dítě, ale svoje mít nemohla. Všem tvrdila, že mě adoptovala na Kubě. Mně taky lhala. Nenaučila mě, jak být hrdá na to, kým jsem. Nevnímala mě, nevěřila mi. Jsem sama.“

Mohla by říct patnáctiletá romská dívka Agnes, kterou si jako novorozeně osvojila ambiciózní personalistka Julie Kohoutová. Svůj život i dítě, jež se v něm ocitlo, nedokáže poměřovat jinak než očima okolí. Ze strachu, že se jednoho dne dítě „zvrhne“, se jejím jediným životním zájmem stane úmysl vychovat z něj člověka, který „nebude patřit do komunity za zdí, ale stane se členem slušné společnosti“. Až po odchodu Agnes z domova si uvědomí, kdo nese vinu a že svou vysněnou dceru Anežku už dávno má.

Pohnutkou překladatelky Viktorie Hanišové k napsání románu Anežka bylo odhodlání vyjádřit nesouhlas s útoky české společnosti na romské etnikum, které před třemi lety vyvrcholily protiromskými pochody. Pro svůj záměr zvolila emotivní téma adopcí romských dětí českými rodiči, jež v intimním prostředí rodiny koncentruje stereotypní názory společnosti („Co když přes veškerou snahu začne krást, fetovat, utíkat z domova a jednoho dne jí třeba i ublíží? Takových případů jsou plné noviny. To riziko je skutečně vysoké. Také slýchá, že osvojená cikáňata často stejně utečou ke svým.“) Rozkrývá důvody zavržení Romů již v nejútlejším věku a zároveň osvětluje, co pravděpodobně předchází odchodům (nejen romských) dětí od osvojitelů. Hanišová polemizuje s většinovým názorem (jak jej předvedla např. Tereza Boučková v Roku Kohouta) účinně a působivě – poskytuje prostor „druhé straně“. Ukáže, s čím se Agnes během svého dětství musela vyrovnávat.

Matčín vztah k adoptivní dceři sledujeme ve dvou časových liniích: v závěru jejich příběhu, kdy s pomocí policie pátrá po ztracené Agnes, a ve vzpomínkových pasážích, v nichž nahlížíme nejen do Juliiných myšlenkových pochodů a motivací, ale také do nitra Agnes. Od začátku víme, že tato adopce dopadla tak, jak se od námětu očekávalo, a můžeme se soustředit na prožívání postav a „odhalení“, co vedlo k útěkům. Autorka dokázala udržet až detektivní napětí také narázkami na fatální rozepři končící zločinem a hlavně průběžnými připomínkami zoufalého psychického stavu Julie (nespavost, alkoholismus).

„PROČ OSTATNÍ MŮŽOU, A JÁ NE?“

Agnes od dětství projevuje známky traumatu odložení vlastní matkou (separační úzkost, noční děsy, ztráta sebedůvěry...). Ve školním věku se přidávají neustálý stres ze školního neúspěchu, úzkost, že nedostojí očekáváním a požadavkům své matky, a také pocity, které v ní vzbuzuje okolí („Je jiná než ostatní, proto nikam nezapadne, nikde ji nechtějí. ... Je s ní něco špatně, cítí se jako vadný výrobek.“). Nemůže se matce svěřit, říct jí o vztazích, které navazuje s vrstevníky, o situacích, k nimž je tlačena, chce-li zapadnout do třídního kolektivu. Drsné realie dnešních dospívajících (školní šikana, promiskuita, sebepoškozování ad.) naznačují, co stojí za problematickým chováním dětí, které jsou ať už z jakýchkoliv důvodů vylučovány z kolektivu.

V dospívání se karty obracejí. Agnes získává nad matkou moc – zjišťuje, kde jsou její kořeny, a vzepře se životu, který oklešťují motivační programy a evaluační tabulky. Chce ji vytrestat a oplácí jí stejným způsobem – lží. Na truc se (částečně předstíraně) chová tak, jak se očekává, že se bude v pubertě chovat.

Hanišová se zaměřila na momenty výchovy a její vliv na utváření osobnosti a nijak neproblematizuje ten častokrát (bohužel i v recenzích) zmiňovaný „hlas krve“, který „táhne děti za jejich romskou komunitou“, a striktně se vyhýbá na Agnes vykreslit cokoli, co by signalizovalo jakousi romskou mentalitu (krev nechává „promlouvat“ jen jako svědka citových zranění: potrat, první sexuální vztah, okamžik zavržení...). Neboť co jiného je ono „volání krve“ než touha poznat svou identitu, pravdu o sobě, svých kořenech a splnit si „největší dětské přání mít sestru“?

Každé dítě by mělo jednou vylétnout z hnízda, to adoptované se vracívá, když si přijde na to, kdo jsou lidé, kteří ho milují, ať udělá cokoli. A touto nadějí končí i román Viktorie Hanišové.

BEZ NADSÁZKY?

Debut sděluje o dnešní společnosti cosi podstatného, a tak se mu dají nedostatky odpustit. Za uši občas táhne nedotažená psychologie postav (názorová rozkolísanost). Možná však přehnané až nereálné dialogy a vnitřní promluvy zdůrazňují Juliinu psychickou nevyrovnanost. Snad bychom se do příběhu vztahu matky a dcery více vcítili, pokud by byla Julie méně destruktivní osobností (bylo by s podivem, kdyby tato žena dokázala ve svém domově udržet jakékoli dítě). Ale jak to chodí ve skutečnosti? Jsou čeští adoptivní rodiče připraveni potlačit své představy a ambice, vychovávat své romské, nikoli pouze své dítě?

Viktorie Hanišová: Anežka. Vydal Host – vydavatelství, s. r. o. Brno 2015. Počet stran 256.

POUŤ KE KOŘENŮM LITERÁRNÍHO STEREOTYPU „CIKÁNŮ“

- Kateřina Andršová -

Literární exkurzi za Romy, resp. za cikány(!) a cikánstvím, jak tyto fenomény prezentovala česká literatura 19. století, připravil pro čtenáře literární teoretik, bohemista, germanista a anglista Daniel Soukup (*1976).

Autor užívá dobové etnonymum, resp. socionymum „cikáni“, a nenahrazuje jej současným pojmenováním Romové, což je plně v souladu s literárně historickým charakterem jeho práce. Kniha se dělí na dva rozsáhlejší celky. V první části nazvané „Cikánství ve střetu interpretací“ si autor klade otázku „Kdo je vlastně cikán?“, zkoumá fenomén cikánství, vytváření cikánského stereotypu a zasazuje je do širšího dobového kontextu, který přesahuje český jazykový a kulturní prostor. Poukazuje na paralely s pojetím orientalismu Edwarda W. Saida (*Orientalismus*, 1978; česky 2008) rozlišujícího vzdálený a blízký exotismus: „...orientálec žije v Orientu, kdežto cikán – coby „druhý uvnitř – obývá „náš prostor...“ Dobová záliba v exotismu a orientalismu se promítá mj. do vytváření romantického obrazu cikánství, které vypovídá především o životním stylu (cikánem se člověk nemusí narodit, ale může se jím stát změnou způsobu života, viz K. H. Mácha: *Cikáni – mladý cikán*). Teprve druhotnou roli zde hraje princip etnické příslušnosti.

V první části knihy je věnován významný prostor i zhodnocení „angažované imagologie“ (pracovní konstrukt autora) a úvahám o potenciální vině angažovaných imagologů na přetrvávajícím „zkreslení“ obrazu Romů. Soukup zastává názor, že „Pokud literární dílo nevyznívá přímo jako výzva či návod k nenávislné akci, mělo by být přípustné jej interpretovat i bez ohledu na společenské souvislosti.“

Jinakost a její inkluze nebo exkluze vede k ambivalentnímu vnímání cizosti. Soukup poukazuje na paralelní evropský náhled na indiány – divochy ušlechtilé a démonické současně, aby sáhl pro interpretaci cikánství k zakladatelskému fenomenologickému spisu Rudolfa Otty *Posvátno* (1917), který prožitky posvátna spojoval se zážitky tajemství vyvolávajícího strach i okouzlení. Kořeny novodobého cikánského stereotypu však spadají do konce 18. století, proto nás provádí před- a osvětskou Evropou a správně poukazuje na vzrůstající dobový zájem o romštinu jako jazyk příbuzný sanskrtu. V tomto kontextu vyznívá jako anekdota Kollárovo uvedení cikánského dítěte do slovanského nebe s poukazem, že jde

o dětského informátora A. J. Puchmajera, jemuž pomáhal při sestavování mluvnice a slovníku romštiny.

V utváření cikánského stereotypu Soukup odkrývá následující vrstvy: pověrečnou (démonizace, stigmatizace, víra v nadpřirozené schopnosti, věštění), pragmatickou, osvětskou, rousseauovsko-romantickou, nacionální, naturalistickou a ironizující. Tato tvrzení podpírá analýzou obrazů cikánů v dílech českých i světových autorů 19. století (J. Linda: Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům, K. H. Mácha: *Cikáni*, A. Heyduk: *Cigánské melodie* ad.).

Ve druhé části knihy „Česká vesnice a její cikáni“ autor nastiňuje obraz českého venkova viděný prizmatem moderní národní společnosti 19. století, která byla především společností městskou. Dobový pohled na venkov (blízké exotično) je pak většinou pohledem měšťana, tedy idealizovaný a současně zjednodušený, tudíž nutně zkreslený. Venkované jsou z jedné strany nositeli ryzího staročešství, z druhé strany je však na ně nahlíženo jako na nevzdělané plebejce a jejich způsob života v očích měšťanských spisovatelů nese některé rysy podobné cikánskému životnímu stylu.

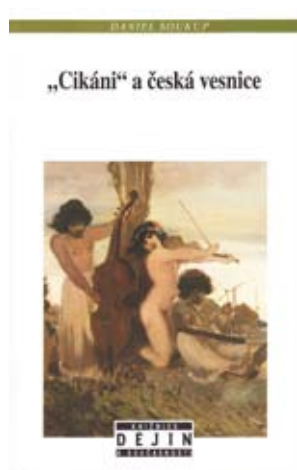
Autor v této části sleduje působení cikánského stereotypu v prostředí českého venkova (na materiálu děl *Babička*, *Povídky z Podještědí*, *Naši*), jenž z výše uvedených důvodů sám někdy nabývá podoby exotizujícího konstruktu. Vpád ex-centrických cikánů do stabilního centra, který tvoří jak sociálně, tak významově poklidná česká vesnice, působí chaos.

V době národního sebeuvědomění nebo „nacionalismu českého národa“. Po sedmdesáti letech od 2. světové války jako by genocida Romů a Židů nebyla stále dostatečně varovná – cikánský stereotyp a projevy xenofobie jsou dnes živější než jindy. A právě proto považuji

za nejvýraznější přínos Soukupovy knihy zasazení jevu cikánského stereotypu do širšího literárně historického kontextu.

Daniel Soukup: „Cikáni“ a česká vesnice. Konstrukty cizosti v literatuře 19. století. Praha, NLN, 2013, 240 s.

Autorka je pedagožka.

BŘICHO

SRDCE

SRDCE

BŘICHO

DUŠE

„VOĐI“

DUŠE

SRDCE

BŘICHO

VOĐI „DUŠE“

- Viktor Elšík -

I když americký lékař Duncan MacDougall v roce 1901 dospěl k závěru, že lidská duše váží 21 gramů, jeho experiment s umírajícími pacienty byl metodologicky zpochybněn a dnes se vědci kloní spíše k názoru, že duše je nepodstatným jevem komplexní organizace hmoty v mozku. Pojem duše potřebujeme, abychom mohli označit pocit, že naše těla jsou obývána nějakou smysluplnou existencí.

Slova pro duši často souvisejí s žitím nebo s dýcháním. Ve staré indoárijské, jejíž je romština dcerou, se duše ve védském období označovala výrazem ātmán / dech; tense, ale v romštině se vyvinul – byť se to může zdát neuvěřitelné – v pouhý kořen zvrtného zájmena pes/se. Britský indolog Ralph Turner se domníval, že romské slovo dži/duše, známé třeba z dialektu původních českých Romů, vychází z indoárijského jīvā / živý, život, duše, jež je – jak mnohé čtenáře správně napadlo – příbuzné s českým živý, ale třeba i s řeckým bios, který známe z výrazů jako biologie, antibiotika nebo biomasa. Nicméně Turner se mýlil: dži je redukováná podoba romského slova vođi, vođi, voga. To je zase nepochybnou přejímkou arménského ogi, hagi / duše, duch.

Kam duši umísťují romské koncepce těla? Nebude to tak jednoznačné, jak dokládá posun významu slova vođi v některých romských nářečích. Někde tímto slovem Romové označují „srdce“, vnímané nejen v našich krajích jako centrum emocí a morálních kvalit, jinde zas – třeba na Bardějovsku – „břicho“. Nemyslím si ovšem, že by proto bardějovští Romové měli být považováni za výrazněji konzumně zaměřené. Jen se v jejich dialektu prosadila už zmíněná významová souvislost mezi duší a žitím, které – ať chceme, nebo ne – nanaplnění břicha závisí fatálně. Proto také třeba staročeské slovo život označovalo i břich, což je ale pořád lepší než srbochorvatské život „šourek“, že? Podobný významový posun v romštině nenacházíme, ačkoli bych v této souvislosti nerad opomněl zdůraznit, že romské slovo vođi / duše je – přes své typicky femininní zakončení – rodu mužského.

Autor je lingvista.

